

RIHVELI

1 • 2026

RIHVELI 1•2026

JULKAISIJA

Helsingin opettajien
ammattiyhdistys ry,
Rautatieläisenkatu 6,
00520 Helsinki

TOIMITUSNEUVOSTO

Marjo Mela,
Timo Saavalainen

ULKOASU JA

KUVATOIMITUS
Maara Kinnermä

KANSIKUVA

- Viggo Pedersen, Kesäyö meren rannalla, Tisvilde, 1900. Kansallisgalleria, kuva Hannu Aaltonen

SISÄKANNET

- Sulho Sipilä, Kaupunkikuva, 1918. Kansallisgalleria, kuva Jenni Nurminen
- Pierre-Auguste Renoir, La Vallée d'Auvers sur l'Oise, 1884-1906. Art Institute of Chicago

PAINOPIIKKA

Punamusta, Forssa 2026

ISSN 0786-6828 (PAINETTU)

ISSN 2342-7906 (VERKKOJULKAISU)

sisälllys

- 2 MARJO MELA**
Taas koulusta
- 4 TIMO SAAVALAINEN**
Hyväksyvällä katseella ja päättävällä otteella
- 6 ILONA VANHAKARTANO**
Oopperamaa Suomi
- 14 ILKKA KUIVALAINEN**
Latinan ja antiikin kulttuurin opetuksesta lukiössä
- 20 JOUKO TALONEN**
Lars Levi Laestadius ja saamelaiset
- 28 SAKARI HEIKKINEN**
Velkamaa Suomi
- 36 JUHO KOTAKALLIO**
Koulujen lomat – perunannostolomasta kesälomaan
- 42 SHAWN HUFF**
vt. apulaispormestari
- 44 TATU LUOTO**
Mitä olen oppinut edunvalvonnasta?
- 48 KEVÄTKOKOUSKUTSU**

TYKO SALLINEN: KEVÄTTALVI, 1914. KANSALLISGALLERIA, KUVA YEHIA EWEIS

MARJO MELA

Taas koulusta

Koulu on ollut taas tapetilla, ja mielipiteitä asioista on suuntaan jos toiseenkin. Onko mahdollista luopua armovitosista ja armokaseista ja jättää oppilaat luokalle? Pitääkö todella osata lukea, laskea ja kirjoittaa jollain kohtuullisella tasolla? Ymmärretäänkö maahanmuuttajataustaisia oppilaita liikaa, mikä torppaa tulevaisuudessa heidän etenemisensä koulutuspolulla?

1970-luvulla, jolloin minä kävin koulua, vastaukset näihin kysymyksiin olivat suhteellisen itsestään selviä. Luokalle jääminen ei ollut mitenkään harvinaista, eikä oppikouluun edes päässyt ilman jonkinlaisia perustaitoja. En kaipaa rinnakkaiskoulujärjestelmää takaisin, mutta peruskoulun viimeisten luokkien arviointiin kaivattaisiin jonkinlainen ryhtiliike. Tähän pyritään nyt vaikuttamaan opetusministeriötä myöten, sillä siellä katsottaisiin mielellään hyviä PISA-tuloksia. Lukioissa ja ammattioppilaitoksissa toivotaan peruskouluilta realistisempaa arviointia. Nuoriso ei nimittäin ole tottunut pettymyksiin.

Tarvitaanko englannin lisäksi muiden kielten opiskelua, vaikkapa saksaa, ranskaa tai latinaa? Ainakin virkamiesten mielestä se on ihan turhaa, sillä näiden kielten opetus on liian kallista ja vaikeuttaa lukujärjestysten tekoa. Myös painotusluokat ovat olleet tapetilla Helsingissä. Joidenkin mielestä painotusluokat nimittäin estävät tasa-arvon toteutumisen, ja ne on liitetty keskiluokkaisten vanhempien koulushoppailuun, vaikka toisaalta kuka tahansa taustasta ja varallisuudesta riippumatta voi näihin painotuksiin hakea.

Kaiken digihuuman keskellä on havahduttu vihdoin siihen, että paperinen oppikirja on ihan hyödyllinen kapistus oppimisen kannalta ja vihkoon kirjoittaminen on mieleenpainamisen kannalta tehokkaampaa kuin tietokoneella kirjoittaminen. Poliitikot ovatkin Helsingissä korvamerkinneet rahaa oppimateriaalien ostoon.

Lukion matemaattisissa aineissa sähköisiä oppimateriaaleja on kuitenkin pakko käyttää ylioppilaskirjoitusten vuoksi, sillä opiskelijoiden oletetaan osaavan tiettyjen sovellusten käyttö. Reaaliaineissa paperikirjan ja vihon käyttö on huomattavasti helpompaa. Koulussamme lainataan oppikirjat opiskelijoille kurseja varten, ja myös yo-kokelaille löytyy lainakirjoja kokeisiin valmistautumiseen. Kirjojen palauttaminen on

kuitenkin opiskelijoille huomattavasti vaikeampaa kuin lainaaminen, mutta siinä vaiheessa, kun uhkaus laskusta kilahtaa sähköpostiin, kirjojen palautusnopeus kiihtyy kummasti.

Matalan syntyvyyden vuoksi oppilasmäärät varsinkin pienemmillä paikkakunnilla tulevat johtamaan koulujen lakkauttamisiin. Helsingin seudullakin oppilasmääriä joudutaneet tarkastelemaan, mutta ei ollenkaan samassa määrin kuin muualla Suomessa. Tosin tulevaisuudessa opettajista saattaa olla ylitarjontaa.

Helsingin kouluissa on jo tunnetaitojen opetusta, mikä on hyvin tarpeellista sosiaalisten taitojen ja yhteiskunnassa toimimisen kannalta. Meidän ei auta muu kuin tulla toimeen toistemme kanssa.

Ehkä eniten toivon sitä, että oppilaat oppisivat jo ala-asteella opiskelemaan, jotta opiskelutaidot olisivat hallussa. Silloin opiskelu olisi myöhemmin helpompaa. Lukiossa opiskelutahti on jo sen verran kovempaa, että taidoista olisi huomattavasi apua.

Koululle ja yhteiskunnalle asetetaan jatkuvasti uusia vaatimuksia, milloin kenenkin toiveesta, mutta koululla ja opettajillakin on rajansa. Nykyään opettajan tulisi olla ihmeidentekijä ja kyllä me sitä olemmekin. Ihan rehellisesti!

MARJO MELA
PÄÄTOIMITTAJA

TIMO SAAVALAINEN

Hyväksyvällä katseella ja päätäväisellä otteella

Suomalaisessa koulussa tarvitaan kasvattajien salaliitto. Sen jäsenet eivät kokoonu kellareissa eivätkä lähetä toisilleen salattuja viestejä.

Silti ajatus on yksinkertainen:

lapsen silmissä koulun aikuisten pitää näyttäytyä yhtenäisenä joukkona turvallisia aikuisia, joilla on homma hallussa.

Viime vuosikymmeninä koulua on kehitetty monin tavoin hyvistä lähtökohdista. Oppilaita on haluttu kuunnella enemmän ja heidän yksilöllisiä tarpeitaan huomioida tarkemmin. Samalla olemme kuitenkin ajautuneet tilanteeseen, jossa oppilaalle ei aina muodostu selvää vastuuta omasta käytöksestään tai koulutehtäviensä hoitamisesta.

Jos tehtävät jäävät tekemättä, etsimme helposti syytä oppilaan ulkopuolelta. Jos käyttäytyminen on haastavaa, pohdimme ensimmäiseksi, mikä järjestelmässä tai aikuisissa on mennyt pieleen. Tarkoitus on hyvä: oppilasta ei haluta syyllistää.

Mutta kasvatuksessa on yksi asia, jota ei voi kiertää. Kasvaakseen ja kehittyäkseen oppilas tarvitsee turvallisen aikuisen.

Koulun arjessa tämä näkyy yksinkertaisissa tilanteissa. Oppilas ei tee tehtäviä, myöhästyy tunnilta tai viettää oppitunnin kännykän kanssa. Jos aikuiset reagoivat tilanteisiin eri tavoin, oppilas oppii nopeasti, ettei kukaan oikeastaan pidä kokonaisuutta käsissään.

Kun aikuiset toimivat johdonmukaisesti ja tukevat toisiaan, viesti on toinen. Oppilas voi protestoida ja joskus myös epäonnistua, mutta hän tietää samalla, että aikuiset eivät väisty. He ovat paikalla ja tarkoittavat sitä, mitä sanovat.

Monessa koulussa aikuiset ovat kuitenkin alkaneet epäillä omaa rooliaan. Pelätään, että rajoja asettamalla loukataan oppilasta tai toimitaan väärin. Auktoriteetti tuntuu epävarmalta, ja seurauksena syntyy paradoksi: kun aikuiset vetäytyvät, lasten turvattomuus kasvaa.

Siksi kasvattajien salaliitto tarvitaan. Salaliiton idea on yksinkertainen: oppilaan silmissä koulun aikuiset muodostavat yhtenäisen joukon. He katsovat hyväksyvästi, mutta pitävät samalla suunnan. He tukevat toisiaan ja pitävät yhdessä kiinni siitä, mitä koulussa pidetään tärkeänä.

Hyväksyvä katse ei tarkoita sitä, että

kaikki teot hyväksytään. Sen taustalla on ajatus jokaisen ihmisen jakamattomasta arvosta. Oppilas, opettaja ja huoltaja ovat kaikki yhtä arvokkaita ihmisinä – myös silloin, kun elämä on antanut toisille vähemmän eväitä kuin toisille. Ihmisen ehdoton hyväksyminen ei kuitenkaan tarkoita tekojen hyväksymistä. Päinvastoin: juuri siksi, että ihminen on arvokas, hänen teoillaan on merkitystä. Hyväksyvä katse kohdistuu ihmiseen, mutta päättäväinen ote tekoihin.

Kun koulun aikuiset toimivat näin, syntyy luottamuksen ilmapiiri. Se on pohja, jota myös kodit toivovat: että lapsen ympärillä olevat aikuiset tekevät työtään rauhallisesti, johdonmukaisesti ja lapsen kasvua tukien.

Tähän salaliittoon kuuluvat kaikki koulun ja hallinnon aikuiset. Jokainen lapsen kanssa toimiva voi liittyä siihen.

Kun kerroin kasvattajien salaliitosta kasvatuksen ja koulutuksen toimialajohtajalle, ilmoitti hän heti olevansa mukana. Salaliitto ei kuitenkaan synny yhdestä ihmisestä.

Haluan siksi esittää henkilökohtaisen vetoituksen. Liity kasvattajien salaliittoon.

Se ei vaadi jäsenmaksua eikä järjestäytymiskokouksia. Riittää, että toimii koulussa niin, että lapsen silmissä aikuiset näyttävät turvallisilta, johdonmukaisilta ja yhteistyötä tekevilta ihmisiltä.

Hyväksyvällä katseella
– mutta päättäväisellä otteella.

YLEISÖÄ SUOMALAISEN OOPERAN JUHLANÄYTÄNNÖSSÄ 19.11.1919. HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO

ILONA VANHAKARTANO

Oopperamaa Suomi

Maaliskuun 24. päivänä vuonna 1852 Suomen autonomisen suuriruhtinaskunnan kulttuurielämässä kuohahti. Carl Ludvig Engelin suunnittelemaan teatteritaloon Helsingin Esplanadilla oli kokoontunut joukko jännittyneitä yleisöä ja vielä jännittyneempiä esiintyjä. Illan ohjelmassa oli ensi-ilta ja kaiken lisäksi kantaesitys: ensimmäinen suomalaisen säveltäjän säveltämä ooppera.

VALKYYYRIA 1904

RICHARD WAGNERIN OOPPEROITA ESITETTIIN HELSINGISSÄ 1900-LUVUN ALUSSA KAPELLIMESTARI ARMAS JÄRNEFELTIN ALOITTEESTA. JULISTE: SIBELIUS-MUSEON ARKISTO.

Eikä tässä vielä kaikki: Käsillä olevan oopperan tapahtumat sijoittuivat Suomeen, joten kyse oli kotimaista yleisöä kaikin tavoin puhuttelevasta teoksesta. Tarina Ruotsin kuningas Kaarle XI:n metsästysmatkasta Ahvenanmaalle, matkan aikana tapahtuneesta valtapoliittisesta vehkeilystä ja päivän pelastavasta suomalaisesta kalastajattaresta nostattivat yleisön isänmaalliseen hurmukseen. Suuret tunteet purkautuivat *Maamme*-lauluun, johon yleisö seisten puhkesi varsinaisen oopperaesityksen päätteeksi. Fredrik Pacius saattoi olla tyytyväinen: Hänen ensimmäinen oopperasävellyksensä, *Kaarle-kuninkaan metsästys*, oli selvästi menestys. Lisäsulan hattuunsa Pacius nappasi siitä, että *Kaarle-kuninkaan metsästys* myötä suomalainen ooppera – ainakin tavallaan – oli syntynyt.

Tällä hetkellä Suomi on kansainvälisessä vertailussa asukasmääränsä nähden hätkähdyttävän aktiivinen oopperamaa, ainakin mikäli katsotaan oopperasävellysten määrää. Viime vuosina Suomessa on ilmestynyt vuosittain noin 15 uutta kotimaista oopperasävellystä. Oopperasäveltämisen suosiota ei selitä yksin Paciuksen menestys miltei kahdensadan vuoden takaa. Välissä – ja jo ennen Paciusta – ehti tapahtua paljon muuta.

Ooppera saapuu Suomeen

Tiettävästi ensimmäinen oopperaesitys Suomessa tapahtui jo vuonna 1768. Silloin Carl Gottlieb Seuerlingin oopperaseurue Saksasta vieraili Turussa ja esitti oletettavasti kohta-

uksia saksalaisen Johann Theilen oopperasta *Adam und Eva*. Seuraavina vuosina Suomessa vieraili useita kiertäviä, yleensä keskieuropalaisia oopperaseurueita, jotka matkallaan Tukholmasta Pietariin tai toisinpäin pysähtyivät esiintymään Turussa, Helsingissä ja Viipurissa.

Kotimaisin voimin toteutetut oopperaesitykset saivat alkunsa Turussa keväällä 1827, kun Turun Soitannollinen Seura esitti muutamia oopperoita. Ilmeisesti ohjelmassa oli ainakin Nicolas Dalayracin *La maison isolée*. Viipurissa esitettiin vuonna 1829 kotimaisin voimin Carl Maria von Weberin *Taika-ampuja* ja Helsingissä 1849 Gioacchino Rossinin *Sevillan parturi*. Ooppera alkoi vähitellen lajityyppinä juurtua suomalaisiin teattereihin, taiteilijoihin ja yleisöön.

Kun oopperaa alettiin Suomessa 1800-luvun alkupuoliskolla tuottaa, tuotannot lepäsivät monin tavoin epävarmalla pohjalla. Olemassa ei vielä ollut oopperaa säännöllisesti tuottavia tai edes rahoittavia instituutioita. Näin ollen tuotannot laitettiin kasaan ihminen kerrallaan, usein harrastelijavoimin. Myös *Kaarle-kuninkaan metsästyksen* ensiesitykset toteutti suurimmaksi osaksi amatöörimuusikoista koostuva, oman innostuksensa ajama joukko. Oopperatyöryhmien palkat riippuivat suoraan lipputuloista tai yksityisten mesenaattien mielenliikkeistä. Esitykset aikataulutettiin sen mukaan, milloin kyseiseen tuotantoon sopiva, sitä varten erikseen vuokrattava teatterirakennus ja tarvittavat muusikot, lavastajat ja muut työryhmän jäsenet sattuivat olemaan vapaana. Usein harjoitteluaikaa jäi niin vähän, että eri kansallisuksia edustavat solistit eivät ehtineet oppia teoksen tekstiä toivotulla esityskielellä, joten oopperaesityksissä oli tavallista kuulla yhden solistin laulavan osansa esimerkiksi italiaksi ja muiden ruotsiksi. Kaiken tämän lisäksi oopperaprojektin johtajan tuli toivoa, että esitys ei menisi taloudellisesti ainakaan kovin pahasti tappiolle.

Siirtyminen kohti kotimaisen oopperan institutionalisoitumista käynnistyi vuonna 1873, kun suomalaisen teatterin johtaja Kaarlo Bergbom perusti teatterin lauluosaston, Suomalaisen oopperan. Talousvaikeuksista kärsivä ooppera kuitenkin lakkautettiin vain kuusi vuotta myöhemmin. Lyhyestä toiminta-ajastaan huolimatta se ehti järjestää noin 450 esitystä. *Kotimainen ooppera – Inhemska operan* perustettiin vuonna 1911, kun varakas musiikista kiinnostunut mesenaatti Edvard Fazer sekä säveltäjä Oskar Merikanto ja oopperalaulajat Aino Ackté, William Hammar, Eino Rautavaara ja Wäinö Sola ryhtyivät toimeen. Instituution nimi vaihdettiin myöhemmin *Suomalaiseksi Oopperaksi*, sitten *Suomen Kansallisoopperaksi* ja lopulta *Suomen kansallisoopperaksi ja -balletiksi*. Kansallisooppera on edelleen Suomen ainoa varsinainen oopperatalo. Sen lisäksi oopperaa tuottavat Suomessa tällä hetkellä kansalliset teatterit, erilaiset oopperayhdistykset, kuorot ja oppilaitokset.

Ensimmäiset suomalaiset oopperasävellykset

Fredrik Paciuksen *Kaarle kuninkaan metsästyksen* -oopperaa pidetään yleensä ensimmäisenä suomalaisena oopperasävellyksenä. Totta on toki sekin, että Pacius oli alun perin saksalainen, eivätkä kaikki suomalaiset riemastuneet hänen maineestaan juuri suomalaisena säveltäjänä. Esimerkiksi *Finlands Allmänna Tidning* kirjoitti *Kaarle kuninkaan metsästyksen* olevan selvästi saksalainen, "lainattu herkku", josta suomalaiset innostuivat turhaan. Suomen vaikutus Paciukseen ja vastaavasti hänen positiivinen vaikutuksensa Suomen musiikkilämään ovat kuitenkin kiistattomia: Pacius asui suurimman osan elämästään Suomessa, edisti merkittävästi Helsingin musiikkilämää ja sävelsi useita suomalaisisänmaallisia teoksia.

Toisinaan Paciuksen kanssa ensimmäisen

POHJAN NEITI 1908

ENSIMMÄINEN SUOMENKIELINEN OOPPERA, OSKAR MERIKANNON POHJAN NEITI, KANTAESITETTIIN VIIPURIN LAULUJUHLILLA 1908. ROOLEISSA MM. ABRAHAM OJANPERÄ JA ALEXANDRA AHNGER.

KUVA: SIBELIUS-MUSEON ARKISTO.

DANIEL HJORT 1910

SELIM PALMGRENIN AINO OOPPERA, DANIEL HJORT, KANTAESITETTIIN TURUN RUOTSALAISSA TEATTERISSA

1910. ROOLEISSA MM. MAIKKI JÄRNEFELT JA WILLIAM HAMMAR. KUVA: SIBELIUS-MUSEON ARKISTO.

suomalaisen oopperasäveltäjän tittelistä kilpailee Uudessakaupungissa syntynyt Bernhard Henrik Crusell, jonka ooppera *Pieni orjatar* esitettiin jo vuonna 1824. Crusell teki elämäntyönsä Tukholmassa, jossa oopperakin kantaesitettiin, eikä oopperan aiheella ole Suomen kanssa mitään tekemistä. Ehkäpä näiden seikkojen vuoksi Crusell ei ole toistaiseksi löytänyt paikkaansa suomalaisen oopperahistorian kaanonissa.

Paciuksenkaan suosio ei jäänyt ikuisiksi. Hänen toinen oopperansa vuodelta 1887, *Die Loreley*, ei herättänyt yleisössä eikä edes jälkipolvissa erityistä kiinnostusta.

Kaarle-kuninkaan metsästyksen teksti, eli libretto, oli Zacharias Topeliuksen kirjoittama ja ruotsinkielinen. Ensimmäinen suomenkielinen, Suomessa sävelletty ooppera syntyi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran järjestämän kilpailun tuloksena. Kilpailun voittajateos, Oskar Merikannon säveltämä *Pohjan neiti*, kantaesitettiin vuonna 1908 Viipurin laulujuhli-la. Oopperan saaminen säveltäjän työpöydältä lavalle yleisön eteen ei ollut itsestäänselvyys, sillä SKS:n sävellyskilpailu järjestettiin jo vuonna 1898. Meni siis yli kymmenen vuotta, ennen kuin Merikanto sai tässä artikkelissa aiemmin kuvatun aikataulu- ja ihmispalapelien ratkaisua ja pystyi sietämään oopperansa esillepallon taloudellisen epävarmuuden. Kun *Pohjan neiti* esitettiin vuoden 1908 marraskuussa Kansallisteatterissa, Merikanto jäi esityksistä taloudellisesti jopa hieman voitolle.

Taloudellisten näkökulmien merkityksestä jotakin kertoo se, että SKS järjesti oopperasävellyskilpailunsa ensimmäistä kertaa jo vuonna 1891. Silloin kukaan ei osallistunut kilpailuun kenties palkintorahasumman pienuuden vuoksi. Summaa kasvatettiin vuoden 1898 kilpailua varten, mutta Merikanto oli silti kilpailun ainoa osallistuja. Jonkinlaisen innostuksen kilpailu ja Merikannon pieni menestys kuitenkin sytyttivät, sillä vuoden 1908 jälkeen

Suomessa on ilmestynyt uusia oopperoita miltei vuosittain. Esimerkiksi Erkki Melartin sai *Aino*-oopperansa valmiiksi vuonna 1909 ja Selim Palmgrenin *Daniel Hjort* kantaesitettiin vuonna 1910.

Myös kansallissäveltäjä Jean Sibelius sävelsi uransa aikana yhden oopperan. Yksinäytöksinen, ruotsinkielinen pienoisooppera *Neito tornissa* kantaesitettiin marraskuussa 1896. Sibelius ei kuitenkaan ollut tyytyväinen sävellykseensä ja pian kantaesityksen jälkeen kielsi sen esittämisen tehdäkseen korjauksia. Korjaukset jäivät tekemättä, mutta vuonna 1900 Sibelius johti osia oopperasta konsertissa Turussa. Seuraavan kerran ooppera esitettiin vasta 1980-luvulla, eikä se tekijänsä kansainvälisestäkin nimekkyydestä huolimatta ole vakiintunut oopperatalojen ohjelmistoihin.

Karvalakkiooppera, suomalainen erikoisuus

Vuosi 1975 oli merkittävä suomalaisen oopperataiteen historiassa. Silloin kantaesityksensä saivat sekä Aulis Sallisen *Ratsumies* että Joonas Kokkosen *Viimeiset kiusaukset*. Näitä ja Sallisen *Punainen viiva* -oopperaa (1978) kutsutaan usein karvalakkioopperoiksi. Alun perin nimityksellä haluttiin arvostella teosten sävelkieltä, jonka modernin musiikin ystävät kokivat vanhanaikaiseksi ja liian perinteiseksi. Myöhemmin nimityksestä on tullut neutraali.

Karvalakkioopperoiden musiikki on vapautonaalista eli - vapaasti kuvailtuna - ei aivan perinteistä mutta kuitenkin harmonisesti ymmärrettävää. Niiden tarinat sijoittuvat menneiden vuosien maaseutuyhteisöön. Oopperoiden päähenkilöt ovat yhteiskunnallisesti heikossa asemassa eivätkä jaloja, kansallisromanttisia sankareita. Yleisö koki karvalakkioopperoiden juonet, ympäristöt sekä hahmot samaistuttaviksi ja musiikin ymmärrettäväksi. Ehkäpä karvalakkioopperat pystyivät riisumaan oop-

LA NAVARRAISE 1911

SUOMEN KANSALLISOOPPERAN EDELTÄJÄN, KOTIMAISEN OOPPERAN, AVAJAISISSA VUONNA 1911

ESITETTIIN MUUN MUASSA JULES MASSENET'N NAVARRATAR. ROOLEISSA MM. AINO ACKTÉ JA WÄINÖ

SOLA. KUVA: SIBELIUS-MUSEON ARKISTO.

perataiteesta sellaista mahtipontisuutta ja vaikeasti lähestyttävyyttä, joita oopperaan usein stereotyyppisesti liitetään. Karvalakkioopperat onnistuivatkin houkuttelemaan paljon uutta yleisöä oopperan pariin, kun yleisen kiinnostuksen lisäksi *Viimeiset kiusaukset* vetosi erityisesti uskonnollisiin tahoihin ja *Punainen viiva* poliittiseen vasemmistoon.

Karvalakkioopperoiden ja niiden saaman menestyksen seurauksena syntyi niin sanottu oopperabuumi - valtava oopperaan kohdistuva into ja kiinnostus, joka vaikuttaa ainakin sävellysmäärien perusteella kantavan edelleen. Karvalakkioopperat olivat suurimmat mutta eivät ainoat voimat buumin taustalla. Myös esimerkiksi säveltäjä Ilkka Kuusisto kiinnostui oopperasäveltämisestä 1970-luvulla. Kuusiston *Muumiooppera* - yksi ensimmäisistä suomalaisista lapsille suunnatuista oopperoista - kantaesitettiin vuonna 1974, eikä sen suosiolle näy vielääkään loppua. Muumioopperan jälkeen Kuusisto sävelsikin vielä 15 muuta oopperaa.

Kiinnostus karvalakkioopperoihin ei jäänyt Suomen rajojen sisään. *Viimeiset kiusaukset* ja *Punainen viiva* on esitetty esimerkiksi New Yorkin Metropolitanissa.

Kuninkaallisista putkiasentajiin

Vaikka ooppera usein stereotyyppitellään vanhanaikaiseksi taidemuodoksi, suomalaiset viime vuosina ilmestyneet oopperasävellykset ovat hyvin kiinnittyneitä ajankohtaisiin aiheisiin. Kuten aiemminkin, moni nykypooppera perustuu jo olemassa oleviin tarinoihin - käytännössä kirjoihin tai näytelmiin - mutta valitut aiheet ovat muuttuneet aiempaa arkisemmiksi. Suomessa oopperan keinoin onkin viime vuosina käsitelty muun muassa ilmastonmuutosta, syrjäytymiskokemuksia, kuntaliitosta ja putkiremonttia. Kun oopperalavalle ovat päässeet myös muumit ja Koiramäki-kirjoista tutut hahmot, suomalaisten oopperasä-

vellyksaiheiden monipuolisuutta voi vain ihailia.

Suomessa, niin kuin monissa muissakin maissa, oopperasta on myös tullut tapa juhlistaa tasavuosia historiallisista tapahtumista. Tasavuosijuhliin on sävelletty muun muassa Jyrki Linjaman *Kolme kirjettä Laestadiukselle* (reformaatio 500 vuotta), Mikko Heiniön ruotsinkielinen ooppera *Riddaren och draken* (Turun tuomiokirkko 700 vuotta) sekä Olli Kortekankaan *Isän tyttö* (Eduskunta 100 vuotta). Ooppera katsotaan siis edelleen sopivaksi tavaksi juhlistaa saavutuksia kulttuurin keinoin.

Tällä hetkellä kansainvälisesti tunnetuin suomalainen oopperasäveltäjä lienee Kaija Saariaho. Sallisen ja Kokkosen nimet tunnetaan Suomen ulkopuolellakin, mutta kovin moni muu suomalainen säveltäjä ei ole saanut teoksiaan suurten ulkomaisten oopperatalojen ohjelmistoon. Kotimaisessakin ohjelmistossa painottuvat oopperataiteen klassikot - Verdi, Wagner, Puccini ja niin edelleen - eikä etenään uusien kotimaisten teosten ole helppo saada läpimurtoa. Tämä on toki ymmärrettävää, sillä kun oopperan tuottaminen lähtökohtaisesti on kallista, on houkuttelevampaa panostaa taloudellisesti niin sanotusti varmoihin tapauksiin eli sellaisiin oopperoihin, jotka ovat säilyttäneet suosionsa jo vuosikymmenten ajan ja oletettavasti edelleen houkuttelevat yleisöä sekä sitä myötä lipputuloloja. Vaikka Suomessa siis sävelletään verrattain paljon oopperaa, suuri osa uusista teoksista jää kantaesityksiksi.

Näistä haasteista huolimatta suomalainen oopperasävellystahti vaikuttaa pysyvän edelleen reippaana. Toivottavasti uusille teoksille annetaan myös mahdollisuus löytää yleisönsä.

KIRJOITTAJA

ILONA VANHAKARTANO

KOKOELMA-AMANUENSSI, SIBELIUS-MUSEO

RATSUMIES 1975

ENSIMMÄINEN KARVALAKKIOOPPERA, AULIS SALLISEN RATSUMIES, SAI ENSI-ILTANSA SAVONLINNAN OOPPERAJUHLILLA 1975. KUVA: SIBELIUS-MUSEON ARKISTO.

KIRJALLISUUTTA

Lehtonen, Tiina-Maija & Hako, Pekka (toim.), *Kuninkaasta kuninkaaseen eli suomalaisen oopperan tarina*. 1987.
Lampila, Hannu-Ilari, *Suomalainen ooppera*. 1997.

Heiniö, Mikko, *Karvalakki kansakunnan kaapin päällä. Kansalliset attributit Joonas Kokkosen ja Aulis Sallisen oopperoiden julkisuuskuivassa 1975–1985*. 1999.

Hautsalo, Liisamajja, "Gene technology, local heroes and pipe and drain renovations - Finland is producing new operas like never before". 2018.

Nyman, Inka-Maria, "Digital högkultur? Opera och konstruktionen av svenskhet i Finland". 2024.

Savolainen, Pentti, *Ooppera suomalaisen kulttuuri-identiteetin rakentajana*. 1999.

A photograph of ancient Roman ruins. In the foreground, a mosaic of a bird and a snake is visible on a stone path. The ruins consist of brick walls and stone foundations. Three people are walking through the site: one on a raised platform, one in the middle, and one on the right. The background features a large tree and a clear blue sky.

ILKKA KUIVALAINEN

Latinan ja antiikin kulttuurin opetuksesta lukiossa

Latinan opetus lukiossa keskittyy kielen ohella paljolti antiikin kulttuuriin. Lukiossa alkavan B3-oppimäärän opetuksen tavoitteena on, että opiskelija:

- kokee kielellisen repertuaarinsa kasvattamisen mielekkääksi
- ymmärtää latinan kielen merkityksen kulttuurissa ja tieteissä
- ymmärtää latinan kielen vaikutuksen eurooppalaisten kielten kehitykseen
- oppii tuntemaan kreikkalais-roomalaisen maailman historiaa, kulttuuria ja mytologiaa sekä tekee huomioita niiden vaikutuksesta eurooppalaiseen ja suomalaiseen kulttuuriin
- osaa kohtalaisen hyvin perussanastoa ja keskeisiä muoto- ja lauseopin rakenteita sekä yleisiä idiomaattisia ilmauksia
- ymmärtää apuvälineitä käyttäen helppoa autenttista tekstiä, osaa poimia yksittäisiä tietoja ja pystyy hyvin yksinkertaiseen päättelyyn asiayhteyden perusteella.

B2-oppimäärässä ainoana erona on se, että tavoitteena on kahdessa viimeisessä kohdassa, että opiskelija:

- osaa kohtalaisen hyvin sanastoa ja muoto- ja lauseopin rakenteita sekä yleisiä idiomaattisia ilmaisuja

- ymmärtää apuvälineitä käyttäen helpohkoa autenttista tekstiä, osaa hankkia uutta tietoa tutuista aiheista ja osaa jonkin verran päätellä tuntemattomien sanojen merkityksiä niiden kieliasusta ja asiayhteydestä.

On selvää, että latinan opiskelija oppii tehokkaasti lauseenjäsennystä sekä vertailemaan useita indoeurooppalaisia kieliä toisiinsa. Esimerkiksi lukioon vuoden 2003 opetussuunnitelman mukaisesti suunnitellussa oppikirjasarja *Clavis Latinassa* (Maija-Leena Kallela - Erkki Palmén) on kappalekohtaisissa sanastoissa latinan ja suomen jälkeen kolmantena sarakkeena vertaileva osio muiden kielten vastaaviin sanoihin. Mukana on suomen kielen sivistyssanoja, ranskaa, saksaa, englantia, ruotsia ja venäjää. Myös käytetyissä sanakirjoissa esiintyy vertaillua muihin kieliin, Adolf V. Strengin *Latinalais-suomalaisessa sanakirjassa* jopa kreikkaan ja goottiin.

Latinan kielen ylioppilaskokeessa saa käyttää sanakirjaa, ja jopa useaa sellaista, kunhan ne löytyvät Ylioppilastutkintolautakunnan sallittujen sanakirjojen luettelosta, jossa on neljä suomenkielistä sanakirjaa ja useampi ruotsinkielinen. Yksi näistä on myös digitoitu ja verkossa saatavilla. Opetussuunnitelman ”apuvälineitä käyttäen” viittaa juuri sanakirjojen hyödyntämiseen, ja on tärkeää, että koululla on sanakirjoja

opiskelijoiden käyttöön, koska useimpia niistä ei ole enää yleisesti saatavilla.

Latinan opetuksessa on kääntämisellä latinasta suomeen suurin merkitys, vaikka puhumistakin harjoitellaankin oppitunneilla. Latinan ääntäminen on suomalaisille helppoa, koska me ymmärrämme pitkien ja lyhyiden vokaalien eron. Latinassa ne kuitenkin kirjoitetaan vain yhdellä kirjaimella, jolloin vieraampien sanojen vokaalien pituus on tarkistettava sanakirjasta.

Latinan ylioppilaskirjoitus koostuu suomennettavasta tekstistä sekä sen jatkosta tai muusta tekstikappaleesta, jonka perusteella vastataan asiasisältöä ja kielioppia koskeviin kysymyksiin. Teksti on usein muokattu jonkin antiikin roomalaisen kirjailijan teoksesta. Lisäksi on lyhyt monivalintaosio, joka pohjautuu keski- tai uuden ajan latinaan.

Latinan kielen opetusta ei siis pysty irrottamaan antiikin kulttuurista. Esimerkiksi B3-kielen kolme ensimmäistä opintojaksoa sisältävän *Clavis Latina I* tekstikirjan kappaleiden aiheissa esiintyvät topografisina kohteina Rooman muurit ja forum, Circus Maximus ja Caracallan termit sekä Pompejin kaupunki. Kulttuurisina kohteina ovat myös rikkaan vapautetun orjan Trimalchion pidot, kristittyjen vainot, Olympian kisat, runoilija Horatius, antiikin eläinsadut sekä Orfeus ja Eurydike.

Lähes jokaiseen tekstikappaleeseen liittyy myös laaja, jopa kuusikin sivua pitkä reaali-osio, joiden aiheet ovat: Italian luonto, Rooma, Campania, Pompeji, Herculaneum ja Stabiae, roomalainen kylpylä, latinan kielen historia, pompejilainen koti, Pompejin viimeinen päivä, yhteiskuntaelämä Pompejissa, roomalainen ruokakulttuuri, oikeudenkäynnit, kreikkalaiset ja roomalaiset jumalat, urheilu, kasvatusta ja koulunkäynti, kaupungin ja maaseudun suhde sekä

antiikin eläinsadut ja taruperinne. Jo kolmen opintojakson jälkeen antiikin kulttuuria on opetettu todella runsaasti itse kielen ohessa.

Neljäs opintojakso on nimensä mukaisesti Rooman historian vaiheita. Sen keskeiset sisällöt ovat opetussuunnitelman mukaan: Rooman varhishistoria ja siihen liittyvät tarut, Rooman historian käännekohtat, Rooman kehittyminen maailmanvallaksi ja roomalainen aikakäsitys.

Clavis Latina II:ssa lukusanoja opetellessa tutustutaan Rooman kaupunginosiin ja niissä olleisiin rakennustyyppeihin. Vastaavassa kulttuuriosiossa opetetaan roomalainen kalenteri ja kello. Sabiinitarten ryöstöä käsittelevä teksti voi tuntua nykyopiskelijasta naisvihameliseltä, mutta sen avulla opitaan varhaisen Rooman kaupungin ongelmista ja persoonallinen passiivi.

Kuningasajan historian ohella kulttuuriosiossa ovat esillä etruskit. Seuraava kappale kertoo taas tasavallan ajan sodista, ensin Karthagoa vastaan käydyistä puunilaissodista ja sitten Caesarista Galliassa sekä aloittamassa sisällissotaa Pompeiusta vastaan. Tasavallan ajasta kertovalla kulttuuriosiolle on mittaa peräti 12 sivua.

Opintojakson kaksi viimeistä kappaletta kertovat keisareista Hadrianus ja Konstantinus. Keisariajan kulttuuriosiossa esitetään esimerkiksi Julius-Claudius-sukuisten keisarien sukupuuta. Viides opintojakso, Merkittäviä roomalaisia, jatkaa Rooman historian merkkihenkilöiden esittelemistä: Rooman tasavaltaa etruskikuningas Porsennaa vastaan puolustaneet Horatius Cocles ja Mucius Scaevola, ankara moraalinvalvoja Marcus Porcius Cato, joka ajoi Karthagon lopullista tuhoamista, Marcus Tullius Cicero puolustamassa tasavaltaa Catilinan salaliittoa, Rooman kansallisoronilija Publius Vergilius Maro, sekä keisari Augustus. Tässä kohtaa la-

BASILICA DI SAN LORENZO FUORI LE MURA, ROOMA. KUVA RESSUN LUKION LATINANOPISKELIJOIDEN-MATKALTA 2024

tinan muoto-oppi on pääpiirteissään opetettu. Kuudennen opintojakson, Kulttuuriperintöme, keskeiset sisällöt ovat antiikin kulttuurin eri alueet ja niiden merkitys kulttuuriperinnössämme sekä antiikin tieteet ja taiteet.

Kieliopin puolella opetetaan lauseopista tarkemmin sijamuotojen käyttöä. Itse teetän tässä opintojaksossa aina runoprojektin, jossa opiskelijat valitsevat itse runon tai laajemman runoteoksen osan, jonka he kääntävät sekä suorasanaisesti että kaunokirjallisena käännöksenä, ja pitävät myös pienen esityksen runoilijasta sekä analysoivat kyseisen runon. Tässä yhteydessä tutustutaan joihinkin antiikin ajan runomittoihin. *Clavis Latina* II:ssa kulttuurikurssin kappaleiden aiheina ovat kreikkalainen tiedemies Arkhimedes ja kuinka Cicero löysi hänen hautansa, Odysseus ja Kirke, runoilijat Sapfo ja Catullus, kuningas Oidipus, sekä taidemaalari Zeuxis.

Viimeisenä tekstinä on mukana saksalainen ylioppilaslaulu *De brevitae vitae*, joka tunnetaan alkusanoistaan "Gaudeamus igitur". Kulttuuriosioissa tutustutaan kreikan kieleen ja kulttuurin vaiheisiin, Homerokseen sekä kreikkalaisen ja roomalaiseen epiikkaan, lyriikkaan, draamaan, arkkitehtuuriin ja kuvataiteisiin.

Nykyään aika harva opiskelija ehtii jatkaa latinan opiskelua tämän pidemmälle, ja siksi olen joutunut jo useamman vuoden ajan pitämään seitsemättä ja kahdeksatta opintojaksoa yhdysluokkana toisen vuositason opintojaksojen ohessa. Näihin sekä myös B2-tason ylempiin opintojaksoihin on kuitenkin olemassa hyvät oppimateriaalit. On suorastaan harmi, kuinka vähän *Clavis Latina* III on käytössä.

Seitsemännen opintojakson tavoitteena on, että opiskelija hioo lauseopin taitojaan ja tarkastelee elämän suuria kysymyksiä antiikin

näkökulmasta autenttisten tekstikatkelmien pohjalta. Opintojakson nimi on Viestejä menneisyydestä. *Clavis Latina* III:ssa kappaleiden aiheita ovat: Odysseus ja Penelope, Daidalos ja Ikaros, liiallisesta yllellisyydestä huolestunut Cato vastustamassa naisten koristautumista, runoilija Horatiuksen sabiini-laishuvila sekä jumalan olemus Ciceron ja Senecan pohdintojen mukaan. Varsinaisten kappaleiden ohella on paljon eriaikaisia tekstejä, joita ei nykyisellään oikein ehditä käymään läpi.

Kulttuuriosiossa on tietoa roomalaisesta avioliitosta ja perhepiirin tapahtumista, syntymästä ja kuolemasta, naisten asemasta yhteiskunnassa ja uskonnollisuudesta. Kieliopissa kerrataan muun muassa sivulausetyyppejä sekä opetetaan epäsuora esitys, jota ei lyhyen latinan ylioppilaskokeessa ole tapana kysyä.

Kahdeksas opintojakso, Latinaa kautta vuosisatojen, esittelee latinan kielen käyttöalueet myöhäisantiikista nykypäivään: kristillinen ja humanistinen latina, latinan lausuminen eri maissa ja Suomen latiniteetti. Moni opiskelija on tästä hyvin kiinnostunut, joten toki aiemminkin on tarpeen viitata näihin latinan kielen käytön myöhempiin vaiheisiin, sillä muuten ne jäisivät suurimmalta osalta latinan opiskelijoista väliin.

Clavis Latina III:n kappaleiden aiheita ovat muun muassa historioitsija Tacituksen kuvaukset germaaneista ja fenneistä, apostoli Paavalin puhe Areiopagilla, frankkihallsija Kaarle Suuri, runoilija Dante sekä Kalevala henkilöihahmoineen. Kulttuuriosiot kertovat niin Lutherista kuin Porthanistakin.

B2-latinan lukioille on tehty *Clavis Latina* -sarjan jatkeeksi oma kirja *Ianua Latina*. Laajempi latinan kielen ylioppilaskoe lopetettiin kuitenkin viime vuoden kevääseen. Joitain

kertoja laajempaan kokeeseen valmistautunut opiskelijani ehti myös harjoitella *lanua Latinan* avulla, joka sisältää runsaasti eriaikaisia autenttisia latinankielisiä tekstejä. Sen käyttö lukioissa taitaa olla aika vähäistä.

Itse olen opettanut lukiossa alkavaa latinaa vuodesta 1999 alkaen. Ryhmäkoot ovat pienentyneet huomattavasti, varsinkin toisen ja kolmannen vuositason ryhmissä, vaikka opetus on muutaman viime vuoden aikana muuttunut hybridiksi, jotta muidenkin lukioiden opiskelijat voivat helpommin opiskella latinaa. Omasta koulustani enimmillään 12 opiskelijaa osallistui samana vuonna ylioppilaskirjoituksiin, mutta tänä lukuvuonna vain kaksi. Joku opiskelija on saattanut suorittaa kahdeksannenkin opintojakson, mutta ei ole silti osallistunut latinan kokeeseen, koska on keskittynyt ”merkittävämpiin” aineisiin. Tähän voisi toivottavasti tulla muutos yliopistojen korjatun pisteytysjärjestelmän myötä.

Latinan kieli tarjoaa paljon erityisesti kielellisesti lahjakkaille oppijoille, sillä latinassa päästään B3-kielessä hyvin analyttiselle tasolle. Koska latinassa ei ole kuuntelua eikä tavoite ole varsinaisesti myöskään puhumisessa, on sen opintojaksoilla hyvin tilaa antiikin kulttuurin opetukselle. Yleisesti ottaen latinan opettajille on tarjolla myös hyvää koulutusta aiheesta, sillä moni on päässyt jo opiskeluaikana Roomaan, ja niin Rooman kuin Ateenan instituuttien opettajakursseilla ja kotimaassa pidetyillä koulutus-

päivillä on tarjolla uutta tietoa antiikin kulttuurin tutkimuksen alalta.

Latinanopettajat vievät opiskelijoitaan ahkerasti antiikin maaperälle. Itse olen vinyt pääasiassa latinan, historian, uskonnon, filosofian ja elämänskatsomustiedon opiskelijoita Roomaan, mutta tänä vuonna myös Ateenaan.

On huomattava, että latinan opetuksessa korostuu myös antiikin Kreikan kulttuuri, sillä antiikin maailma muodosti yhden suuren kokonaisuuden. Kreikan kieli ja kulttuuri vaikuttivat Roomaan, ja hellenistinen maailma joutui Rooman valtaamaksi, jolloin moni Rooman kulttuuriin piirre on nähtävissä idässä. Moni ylioppilaskirjoitusteksti pohjautuu kreikkalaiseen mytologiaan. Niissä fiksu opiskelija osaa muuttaa latinalaistetun kreikkalaisen nimen kreikkalaiseen kantamuotoon ja siitä omaan suomennokseensa.

Kun rahaa oli käytettävissä enemmän myös valinnaiseen koulukohtaiseen opetukseen, pidin historiassa myös antiikin kulttuurin historian kurssia. Yhden kurssin aikana oli tilaisuus käsitellä vain hyvin vähän asioita verrattuna latinan opetuksen tarjoamiin mahdollisuuksiin. Kaikista leikkauksista huolimatta näen tärkeänä opettaa latinaa lukiossa. Lukiolaisena latinan imuun päässeistä osa jatkaa latinan kielen ja Rooman kirjallisuuden sekä antiikin kulttuurin opintoja myös yliopistoissa, mikä varmistaa sen, että Suomessa vielä tulevaisuudessakin osataan latinaa.

KIRJOITTAJA

ILKKA KUIVALAINEN

FT, RESSUN LUKION LATINAN JA HISTORIAN LEHTORI

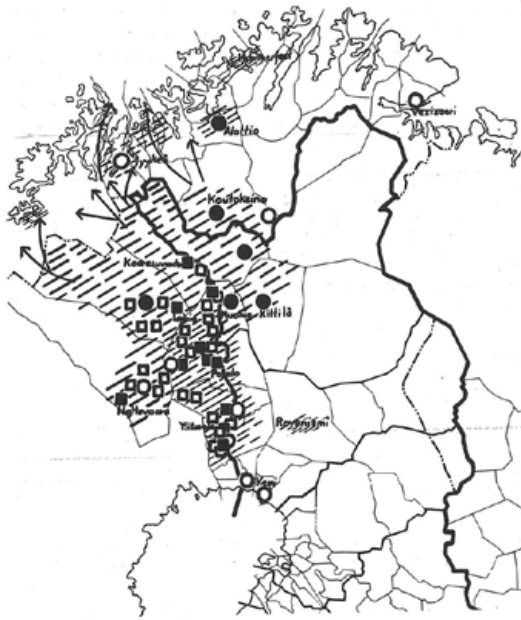

JOUKO TALONEN

Lars Levi Laestadius ja saamelaiset

PAJALAN KIRKKOHERRA JA LAESTADIOLAISEN HERÄTYSLIIKKEEN PERUSTAJA LARS LEVI LAESTADIUS

EMILE LASSALLEN LITOGRAFIA CHARLES GIRAUDIN VALOKUVAN MUKAAN 1847-1849. MUSEOVIRASTO | MUSEALÁGÁDUS

LESTADIOLAINEN ALKUHERÄYS VUOTEEN 1855
RAITTILO 1976. PIIRTÄJÄ MERVİ NAAKKA-KORHONEN.

Lestadiolaisen herätysliikkeen perushahmo oli Ruotsin Kaaresuvannon, myöhemmin Pajalan kirkkoherra ja tunnettu tiedemies Lars Levi Laestadius (1800–1861), jonka julistuksesta syntyi laaja kansanherätys 1845–1846. Pohjoiskalotin saamelaisalueille lestadiolaisuus levisi erityisesti niin sanotun alkuheräyksen aikana 1840- ja 1850-luvuilla. Tässä artikkelissa selvitan Lars Levi Laestadiusen elämää ja toimintaa saamelaiskontekstissa. Käsittelen lyhyesti myös lestadiolaisen alkuheräyksen leviämistä pohjoiskalotin saamelaisalueilla.

Laestadiusen saamelaiset juuret

Lars Levi Laestadius syntyi Arjeplogin seurakunnassa Jäckvikin kylässä 1800. Käytyään Härnösandin lukion hän jatkoi opiskelua Upsalassa. Erityisesti kasvitiede veti häntä puoleensa, mutta hän valitsi kuitenkin papin viran elämäntyökseen. Teologisten opintojensa päätteeksi hänet vihittiin Ruotsin evankelis-luterilaisen kirkon papiksi 1825 Härnösandin hiippakunnassa. Hoidettuaan lyhyen aikaa papin virkaa synnyinseurakunnassaan Arjeplogissa hän siirtyi Piitimen Lapin saamelaispappina valvomaan lasten alkeisopetusta. Hänestä tuli jo 1826 Ruotsin pohjoisimman seurakunnan Kaaresuvannon kirkkoherra ja sittemmin Pajalan kirkkoherra 1849. Laestadiusen julistuksen seurauksena Kaaresuvannossa syntyi kansanherätys 1845–1846.

Rovasti Laestadius oli myös monipuolinen tiedemies, jonka ansiot erityisesti arktisen alueen kasvitieteessä ovat kansainvälisestä näkökulmasta kiistattomat. Tiedemiehenä Laestadiusella oli myös kansainvälisiä yhteyksiä. Hän kuoli Pajalassa 1861.

Laestadius oli nimenomaan vuoteen 1849 asti saamelaisalueen pappi. Pajalassa hänen seurakuntalaisensa olivat lähinnä Tornionjokilaakson suomalaisia. Hän oli sielultaan ja sydämeltään saamen kansaa lähellä, vaikka Laestadius oli ensi sijassa ruotsinmaalainen pappi, jonka suvussa oli ollut useita pappismiehiä jo aikaisempina vuosisatoina. Hänen isänsä Carl Laestadius (1746–1832) ei kuiten-

kaan jatkanut suvun traditiota ammatillisesti, sillä hän oli toiminut Nasa-tunturin hopeakaivoksen vuorivoutina. Tämän työnsä menetettyään hän asettui uudisasukkaaksi Arjeplogin Jäckvikin syrjäkylään. Carl Laestadius oli kaukaa saamelaistaustainen, sillä hänen äitinsä Catharina Olofsdotter Gra[a]n oli 1600-luvulla vaikuttaneen saamelaisen papin Olaus Stephani Graanin jälkeläinen. Lars Levi ja Petrus Laestadius syntyivät Carl Laestadiusen toisesta avioliitostaan Anna Magdalena Johansdotterin kanssa. Anna Magdalenan sukujuurissa oli saamelaiskytkös. Hänen isoäitinsä isoäidin isä oli saamelaispappi Sjul Granberg (Sigvardus Granberg) (1682-1731). Niin ikään on huomattava, että Laestadius meni naimisiin 1827 Brita Kajsa Alstadiusen kanssa, ja tällä oli niin ikään saamelaisia sukujuuria.

Laestadiusta ei voi kuitenkaan biologisten perintötekijöiden valossa pitää saamelaisena. Lukuisilla pohjoiskalotin asukkailla oli kaukaisia sukukytköksiä saamelaisiin 1800-luvulla, koska eri kansat olivat pohjoisilla alueella eläneet yhdessä ja keskinäisessä vuorovaikutuksessa satoja vuosia. Laestadiusen toiminnan ja elämäntyön valossa häntä voidaan pitää kuitenkin yhteiskunnallis-kulttuurisesti saamelaisena.

Laestadiusen saamelaisidentiteetti on syytä nähdä hänen saamansa kasvatuksen ja yhteiskunnallisen ympäristönsä tuotteena. Hänen äitinsä käytti saamelaisperinteen kasvatustekniikoita poikiensa suhteen. Lars Levi ja Petrus Laestadius siirtyivät sittemmin vanhemman velipuolen Kvikkjokin papin Carl-Erikin (1775-1817) pappilaan huollettaviksi 1808.

Saamen kieli tuli tutuksi pojille jo lapsuudessa. Äitinsä edustaman piitimensaamen lisäksi Lars Leville tuli siellä tutuksi luulajansaame. Lars Levi ja Petrus Laestadiusen

kerrotaan käyttäneen luulajansaamen kieltä jo leikeissään Kvikkjokissa muiden poikien kanssa. Myöhemmin Karesuvannon kautenaan 1826-1849 hän omaksui sen saamen murteen, jota tavallisesti on sanottu pohjoissaameksi. Saamelainen ympäristö ja elämäntyyli sekä Lapin laajat erämaat ja pitkät etäisyydet muokkasivat epäilemättä Laestadiusta ja hänen todellisuuskäsitystään lapsuuden ja varhaisnuoruuden vuosina.

Saamelaisalueen pappi ja saamen kirjakielen edistäjä

Karesuvannon seurakunnan jäsenistä kaksi kolmasosaa oli saamelaisia. Lähes kaikki muut olivat suomalaisia uudisasukkaita. Hän oli ahkera pappi, joka kohtasi seurakuntalaiset arjessa. Hän vieraili saamelaisten kodissa, huolehti kirkollisesta kansanopetuksesta ja otti alkuperäisväestön huomioon myös jumalanpalveluksissa.

Hän keskusteli saamelaisten kanssa heidän omalla kielellään niin kristillisyydestä kuin muis-takin asioista. Karesuvannon kautenaan hän opetteli myös suomen kielen ja saarnasi joskus alueen tunturisaamelaisten kielellä. Rippikoulua hän niin ikään piti tällä saamen kielellä. Kun Ruotsin lähetysseura perusti niin sanotut Lapin lasten lähetyskoulut 1835, Laestadius oli aktiivinen tässä koulutoiminnassa. Myöhemmin herätyksen puhjettua nämä koulut toimivat herätyksen yhtenä väylänä, sillä Laestadius koulutti lastenopettajiksi eli katekeetoiksi herätykseen tulleita maallikkoja.

Laestadius oli ensimmäinen saamelaiskirjailija, jonka kirjakieli oli kotalappi. Hän loi tavallaan "kotalapin" tai pohjoissaamen kirjakielen, joka nojautui hänen oppimaansa luulajansaame-

SAAMELAISSAARNAAJA PER ANDERS NUTTI. KUVA: MAUTI KINNUSEN KOKOELMAT, LAPPEENRANTA.

SAAMELAISSAARNAAJA PER VASARA PUOLISOINEEN 1922.
KUVA HJALMAR WERSTESON, ÖDEMARKPROFETENS LÄRJUNGAR,
STOCKHOLM

meen. Kun hän 1839 aloitti saamenkielisen julkaisutoimintansa, hän päätyi käyttämään tätä luomaansa kirjakieltä. Kirjanen Hållaittem ristagasa ja satte almatja kaskan (Keskustelu kristityn ja tavallisen ihmisen välillä) oli ainutlaatuinen teos saamelaiskirjallisuuden historiassa. Teoksellaan hän muokkasi luulajansaamen kirjakielen. Se oli myös ensimmäinen ja kokonaan saameksi julkaistu teos.

Tämän lisäksi Laestadiusen kirjallisesta tuotannosta löytyy muitakin saamenkielisiä tekstejä, kuten esimerkiksi Raamatun kertomuksia sisältävä laaja teos Tåluts suptsasah, Jubmela pirra ja almatji pirra (Vanhoja kertomuksia Jumalasta ja ihmisistä) 1844. Professori Juha Pentikäisen mukaan Laestadius oli saamelaiskirjallisuuden edistämisessä patriootti, joka halusi kehittää saamen kieltä samassa hengessä kuin Suomessa oli aikanaan kehitetty suomen kieltä.

Saamelaisten puolustaja

Kaaresuvannon kirkkoherra ja kirkollisten koulujen tarkastaja liikkui laajasti Ruotsin lapinmailla, jotka kuuluivat Härnösandin hiippakuntaan. Hän taisteli rationalismia vastaan ja puolusti pietismia. Samalla hän oli kirkollisen "aluepolitiikan" kannattaja, jonka identitettiin kuului edustaa kuningaskunnan syrjäisiä alueita luterilaisen valtiokirkon "kuolleita" keskuspaikkoja, Upsalaa, Tukholmaa ja Härnösandia vastaan. Kuvaavaa on se, miten "vallankumouksellisesti" Laestadius esiintyi Härnösandin tuomiokapitulissa puolustaessaan pastoraaliväitöskirjaansa *Crapula Mundi* 1843.

Tutkielman yksi saameksi kirjoitettu väitöslause oli varsin erikoinen. Se sisälsi nimittäin voimakkaan apologian Lapin alkuperäiskansan puolesta:

Lappalainen on paremman laatuinen ihminen kuin paikallaan asuva tai ei-lappalainen.

Laestadius ei ollut vielä tuossa vaiheessa kokenut elämänsä suuntaa muuttanutta hengellistä murrostaan, mutta hänen ajattelussaan oli pietistinen viritys. Samalla hän oli sisulla ja sydämellä samaistunut saamelaisalueen intresseihin ja saamen kansaan.

Saamelaisten mytologian ekspertti

Tutkijana Laestadius oli paneutunut saamelaisten vanhoihin uskomuksiin, tapoihin ja uskomuksiin. Kuten tunnettua hän toimi ranskalaisen tieteellisen retkikunnan La Reseche oppaana pohjoiskalotin alueella 1838. J. P. Gaimardin johtama retkikunta teki tutkimustyötä pohjoisessa Skandinaaviassa, Islannissa, Färsearilla ja Huippuvuorilla 1838--1840. Laestadius jakoi ranskalaistutkijoille tietämystään vanhoista saamelaisista tarinoista. Retkikunnassa mukana ollut Xavier Marmier (1808--1892) kertoi myöhemmin:

Illallisen jälkeen herra Laestadius istahti porontaljalle nuotion ääreen, sytytti piippunsa ja tarjoutui kertomaan meille lappalaisten tarinoita. Asetuimme kiireesti hänen ympärilleen ja hän kertoi meille Staalosta.

Laestadius oli suunnitellut saamelaisten mytologiaa koskevan teoksen kirjoittamista jo 1833, mutta nyt ranskalaisen retkikunnan tapaamisen myötä hän ryhtyi työhön. Hän lupasi nimittäin näille ranskalaisille tutkijoille laatia saamelaismytologiaa koskevan tutkimuksen, jonka piti ilmestyä La Reserche-retkikunnan julkaisusar-

jassa. Tämän tutkimuksen ensimmäinen osa, joka käsitteli jumaluusoppia, oli valmiina jo 1840. Loput kolme osaa ja kirkkoherra Jacob Fellmanin samaa aihepiiriä koskevan käsikirjoituksen kommentit olivat lopulta valmiina keväällä 1845.

Ensimmäisen osa saapui Gaimardille Ranskaan aikaisintaan vuoden 1842 lopussa. Sen jälkeen loppuaineisto saapui Pariisiin 1845. Tässä vaiheessa oli retkikunnan Voyages -julkaisuhanke todennäköisesti jo päättynyt. Laestadiusen tekstit hautautuivat kirjastojen uumeniin. Niiden löytyminen on suorastaan salapoliisikertomus, jossa oli eri vaiheita. Kuvaavaa oli, että mytologian loppuosa löytyi yllättäen Yhdysvalloista Yalen yliopiston kirjastosta 1946.

Lappalaisten mytologian katkelmia ilmestyi sittemmin ruotsiksi 1959. Lopulta Katkelmat ilmestyivät ilman poistoja neljänä eri laitoksena 1994–2002, myös englannin kielellä Börje Vähämäen kääntämänä 2002. Lisäksi teoksen jumaluusoppia koskeva osa ilmestyi ruotsin kielillä Tromssassa 2003. Merkittävän arktisen alueen mytologian ja uskonnotutkijan teos tuli nyt viimein suuren maailman tietoisuuteen.

Herätyssaarnaajana

Vuosi 1844 merkitsi muutosta Laestadiusen elämässä. Hän tapasi vuoden alussa Åselessa tarkastusmatkalla ollessaan saamelaisnaisen, Lapin Marian, joka myöhemmin on identifioitu Milla Clementsdottir-nimiseksi, joskin norjalainen tutkija Rolf Inge Larssen on äskettäin pohjennut mahdollisuutta, että kysymyksessä olisi nainen nimeltä Maria Magdalena Mathsdotter.

Joka tapauksessa tämä lukijaliikkeeseen kuulunut kansannainen todisti uskostaan oppineelle kirkomiehelle niin vakuuttavasti, että tämä

kohtaaminen oli varsin ratkaiseva Laestadiuksen hengellisessä kehityksessä. Nyt kovien lakisaar-
nojen rinnalle tuli mukaan evankeliumin viesti. Seurauksena oli ennennäkemätön uskonnolli-
nen herätys pohjoiskalottialueella. Tämä kaikki
muutti myös Kaaresuvannon kirkkoherran toi-
minnan ja kiinnostuksen painopistettä. Saamen
kirjakielen kehittäminen ja saamelaismytologian
tutkimus jäivät taka-alalle. Alkanut uskonnolli-
nen herätys ja sen johtaminen veivät yhä enem-
män hänen voimavarojaan.

Lestadiolainen herätys niveltäi kuitenkin
kiinteästi saamelaiskontekstiin. Herätys alkoi
juuri seurakunnassa, jossa oli saamelaisen enem-
mistö. Rovasti Laestadius oli taitava valjastamaan
Lapin lasten lähetyuskoulut ja Kaaresuvannon
raittiusyhdistyksen alkaneen herätyksen levit-
tämiseen. Samalla hän kiersi niin sanottua kon-
ventikkeliplakaattia vuodelta 1726. Pietismin
leviämisen estämiseen tarkoitettu säädös kielsi
maallikkojen pitämät hartauskokoukset, mutta
se ei estänyt kylärükousten pitämistä. Laestadius
osasi myös käyttää saamelaisuuden ja saame-
laismytologian asiantuntemustaan saarnois-
saan, joissa hän puhutteli seurakuntalaisia.

Kansa ymmärsi saamelaiden uskomus-
maailmasta nousutta kieltä. Saamelaisesta
mytologiasta nousseet käsitteet, kuten maahi-
set, maanalaiset, manalaiset, äpäret, hattarat
liitettiin nyt luterilais-pietistisen herätysaar-
nan tulkintahorisonttiin. Laestadiuksen voi kat-
soa edustaneen tässä mielessä suhteessaan
pohjoiskalotin alkuperäisväestöön, siis saame-
lasiin kontekstuaalista teologiaa. Hän puhui
seurakuntalaisilleen suoraan ja tavalla, jonka
tavallinen kansa ymmärsi.

Laestadiuksen oli siis monestakin näkökul-
masta helppo samaistua saamelaisiin.

Hänen sosiaaliset lähtökohdansa, kielitai-

tonsa ja arjen kanssakäymisensä alkuperäis-
väestön parissa tekivät hänestä saamelaiden
silmissä uskottavan papin, joka erosi monista
pohjoismaiden valtiokirkkojen kirkkoruhtinais-
ta. Myös Laestadiuksen koulutoimi saamelais-
ten hyväksi ja hänen sosiaalinen toimintansa
voidaan nähdä luottamusta herättävinä asioina
alueella. Hänen kerrotaan olleen seurakunta-
laisten ja kulkulappalaisten auttaja. Niinpä Brita
Kaisa Laestadius keitti pari kertaa viikossa pa-
dallisen lihakeittoa, jota tarjottiin Kaaresuvannon
pappilassa vierailleille.

Vaikka Laestadius koki yhteiskunnan ja
kirkon viranomaisten taholta usein voimakasta
vastustusta, hän oli tavallisen kansan, erityi-
sesti heränneiden suuressa suosiossa. Niinpä
kerrotaan, että kevättalvella 1861 pidetyissä
Laestadiuksen hautajaisissa itkettiin niin run-
saasti, ettei saattoväki pystynyt kuulemaan
hautauspuhetta.

Alkuheräyksen saamelaisekspansio

Lestadiolaiseen alkuheräykseen liittyi voima-
kas saamelaisekspansio. Norjassa herätysliike
oli alkuvaiheessaan vahvasti saamelaiden ja
suomalaisten (kveenien) uskonliike. Ofotenin
ja Sør-Tromsin alueella lestadiolaisuus oli
puhtaasti saamelainen liike ensimmäiset 25
vuotta. Monet liikkuvat porosaamelaiset ja
maallikkoaktiivit kokivat herätyksen sanoman
levittämisen uskonnollisesti merkittäväksi. Yksi
merkittävä uskonlevittäjä Norjan pohjoisosas-
sa oli nuori saamelaisnainen Karen Nilsdatter
Nirpi (Jerpe-Gáddja) (1830-1886), joka liit-
tyi herätykseen rippikouluaikaanaan Ruotsin
Jukkasjärven herätyksessä 1847-1848.

Lestadiolaisuuden myöhemmässä histo-
riankirjoituksessa arvovaltaisiin alkuajan perus-

hahmoin kuuluivat myös tunnetut saamelaisaarnaajat Per Anders Nutti (Antin Pieti) (1825–1898) ja Petter Vasara (Ies-Pieti) (1815–1896). Heidän saarnatoimensa kesti vuosikymmeniä alettuaan alkuheräyksen aikana. Molemmat olivat myös valistuneita yhteisöllisiä vaikuttajia.

Käännekohtaa lestadiolaisen herätyksen saamelaisekspansiossa merkitsi kuitenkin Kautokeinin kapina 1852. Laestadiuksen opeista riippumatta eräät hurmahenkiset heränneet saamelaiset nousivat kapinaan Norjan viranomaisia vastaan marrakuussa 1852. Kapinassa tapahtui myös veritekoja. Se jätti pitkäkestoisen jäljen pohjoiskalotin historiaan. Laestadiusta syytettiin kapinasta, vaikka sen toimijat eivät edustaneet kapinan tehdessään varsinaista lestadiolaista herätystä. Kirkolliset viranomaiset vapauttivatkin Laestadiuksen hä-

neen kohdistuneista syytöksistä.

Kautokeinin tapahtumat vaikuttivat kuitenkin sen, että lestadiolaisuuden laaja saamelaisekspansio pysähtyi pitkäksi aikaa. Vaikka toki saamelaisia oli edelleen herätysliikkeessä, sen etninen profiili muuttui. Pohjoiskalotin ulkopuolelle levitessään lestadiolaisuus muuttui yhä enemmän suomalaiseksi ja talonpoikaiseksi liikkeeksi. Jo 1800-luvun lopussa se oli globaali uskonliike, jonka pohjoisin kannatuspiste oli Hammerfestissä, eteläisin Tallinnassa Virossa, itäisin Pietarin maailmankaupungissa Venäjällä ja läntisin Astorian kaupungissa Tyynen meren rannalla Yhdysvalloissa.

KIRJOITTAJA

JOUKO TALONEN

KIRKKOHISTORIAN EMERITUS-PROFESSORI

OSA RUOTSIN JUKKASJÄRVEN KIRKON ALTARTRIPTYYYKKIÄ.

TAITELIJA BROR HJORTH 1958. KUVA: EMIL ANTON.

SAKARI HEIKKINEN

Velkamaa Suomi

Velka, velka, velka

Julkisen velan kasvu ja on ollut viime vuosina talouspoliittisen keskustelun ehkä kuumin kysymys Suomessa. Julkinen talous on ollut alijäämäinen yhtä mittaa vuodessa 2009 lähtien, ja siksi velkasuhde - julkisen velan suhde bruttokansantuotteeseen (bkt) - on noussut lähes keskeytyksettä. Velkasuhteen vakauttaminen on Petteri Orpon (kok.) hallituksen keskeisimpiä talouspoliittisia tavoitteita, mutta se jää valtionvarainministeriön uusimman, joulukuun 2025 ennusteen mukaan saavuttamatta. Kuinka tähän on tultu ja miltä tulevaisuus näyttää? Näitä kysymyksiä pohdin Suomen velkahistorian taustaa vasten.

Julkisella velalla tarkoitetaan julkisyhteisöjen eli käytännössä valtion ja kuntien velkaa. Se lasketaan "sulautettuna", mikä tarkoittaa sitä, että julkisyhteisöjen välisiä velkoja ei lasketa mukaan. Näin määriteltyä julkista velkaa kutsutaan myös EDP-velaksi, jossa EDP viittaa Euroopan unionin "liiallisen alijäämän menettelyyn" (= *Excessive Deficit Procedure*). Suomen julkisesta velasta noin neljä viidesosaa on valtionvelkaa. Seuraavassa keskitynkään valtionvelan kehitykseen, myös siksi, että siitä on saatavilla pidemmät aikasarjat kuin julkisesta velasta.¹

¹ Tilastokeskuksen julkisen velan tilastot alkavat vasta vuodesta 1975 (<https://stat.fi/fi/tilasto/jali>). Kuntien velasta on kuitenkin saatavissa hajatietoja pidemmältä ajalta (ks. kuvio 1). Valtionvelan historiaa on käsitelty laajemmin Mika Arolan kanssa kirjoittamissani julkaisuissa (Arola & Heikkinen 2022, 2025), joita hyödynnän tässä laajasti. Kiitän Mikaa hedelmällisestä yhteistyöstä ja käsikirjoituksen kommentoinnista.

Suuriruhtinaskunta-aika: rautateitä velkarahalla

Suomesta tuli oma valtiontaloutensa vuonna 1809, kun Venäjä voitti sodassa Ruotsilta sen itäiset läänit, joista muodostettiin Suomen suuriruhtinaskunta. Suomesta ei tullut suvereenia valtiota, mutta siitä tuli ensimmäistä kertaa oma valtiontaloudellinen kokonaisuutensa (HEIKKINEN & TIHONEN 2009, 16-109). Tämä on alkupiste valtionmuodostukselle, jonka tuloksena Suomesta tuli vuosisata myöhemmin itsenäinen valtio.

Haminan rauhanneuvotteluissa 1809 Ruotsi yritti sysätä Suomen niskoille osan kuningaskunnan valtionvelasta. Venäjä torjui vaatimuksen, ja niin Suomi aloitti valtiontaloustaipaleensa velttomana ja sellaisena pysyi kaksi ensimmäistä vuosikymmentään. Ensimmäiset valtionlainat otettiin 1820- ja 1830-luvulla Bomarsundin linnoituksen ja Helsingin Nikolainkirkon eli nykyisen Tuomiokirkon rakentamiseen. Lainat otettiin Venäjän valtion luottolaitoksista.

Ensimmäisen obligaatiolainan Suomen "valtio" otti 1844 lähtien kotimaasta Saimaan kanavan rakentamiseen. 1860-luvulta lähtien suuriruhtinaskunta hankki lainansa läntisen Euroopan rahoitusmarkkinoilta. Vuosina 1862-1889 lainat laskettiin liikkeeseen Saksassa, vuosina 1895-1903 Ranskassa ja vuonna 1909 Isonsa-Britanniassa (AROLA 2006). Näiden lainojen pääasiallinen käyttötarkoitus oli rautatieverkoston rakentaminen. Ulkomaiseen lainottoon turvaututtiin, jottei valtio syrjäyttäisi kotimaan rahoitusmarkkinoilla sellaisia luotontarvitsijoita, joilla ei ollut pääsyä kansainvälisille laina-

markkinoille. Sinne pääsivät kyllä valtion lisäksi pankit, Helsinki ja muut suurimmat kaupungit sekä jotkut teollisuuslaitokset.

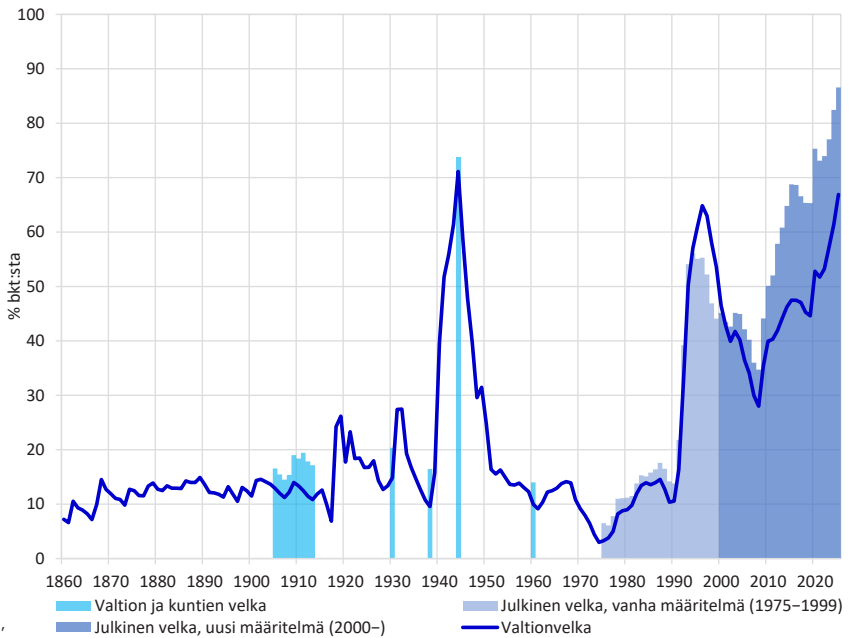
Suuriruhtinaskunta-aikana valtion lainaton johtoajatus oli kirkas: köyhään maahan tuodaan pääomaa pitkäaikaisilla, pisimmillään 56-60-vuotisilla obligaatiolainoilla, jotka käytetään talouden potentiaalia kasvattaviin infrastruktuuri-investointeihin. Rautatieverkoston rakentamisen merkitystä Suomen kansantalouden integraatiolle ja kasvuedellytysten vahvistamiselle voi tuskin liikaa korostaa. Kaupunkien ottamalla lainoilla taas rahoitettiin niiden kunnallisteknisen ja sosiaalisen infrastruktuurin kehittämistä: muun muassa vesijohtoverkoston, sairaaloiden ja satamien rakentamista.

Vaikka Suomi olikin suuriruhtinaskuntana osa Venäjän imperiumia eikä ollut itsenäinen valtio, se kykeni ottamaan "valtionlainaa" kansainvälisiltä rahoitusmarkkinoilta, koska se oli niiden näkökulmasta riittävän itsenäinen toimija. Oman valtiontalouden lisäksi Suomen autonomista asemaa vahvistivat 1860-luvulta lähtien säännöllisesti kokoontuneet valtiopäivät, joiden hyväksyntään ja "takaukseen" lainaotto perustui. Suomella oli vuodesta 1860 lähtien oma raha, jonka arvo sidottiin hopeaan vuonna 1865 ja kultaan vuonna 1878. Mukanaolo kansainvälisessä kultakannassa, johon Venäjän rupla liitettiin vasta vuonna 1897, lisäsi Suomen uskottavuutta lainanottajana. Leijonavaakunalla varustettujen obligaatioiden (ks. kuva vuoden

KUVIO 1.
VALTIONVELKA JA
JULKINEN VELKA
1860–2025.

Huom. Tilastokeskus muutti vuonna 2022 julkisen EDP-velan määrittelyä muuttamalla valtion asuntorakennuttajille myöntämien korkotukilainojen kohtelua tilastossa. Muutoksen seurauksena julkisyhteisöjen saatavat ja velat kasvoivat yhtä paljon: julkinen bruttovelka kasvoi, nettovelka ei.

LÄHTEET: AROLA & HEIKKINEN 2025; OBLIGATIONSITILASTOJA VUOSILTA 1905–1914; SUOMEN TILASTOLLINEN VUOSIKIRJA 1940–1947, 1962; TILASTOKESKUS, KANSANTALOUDEEN TILINPITO, JULKISYHTEISÖJEN ALIJÄÄMÄ JA VELKA; TUDEER 1932; VALTIOKONTTORI, TILASTOJA VALTIONVELASTA.

1882 obligaatiosta) liikkeeseenlasku puolestaan vahvasti kuvaa Suomesta valtiollisena toimijana.

Suomen erillisasema näkyi myös valtionvelan koroissa. Suomen valtionlainojen korot olivat 1800-luvun lopulla lähellä muiden Pohjoismaiden korkoja. Mutta kun Venäjä alkoi rajoittaa Suomen autonomia etenkin 1900-luvun vaihteesta lähtien, Suomen valtionlainojen korot lähentyivät Venäjän lainojen korkoja, ja ero muihin Pohjoismaihin kasvoi (AROLA 2006, 115–123).

1900-luvun valtionvelka-aallot

Suomen suuriruhtinaskunnan valtionvelka suhteessa bruttokansantuotteeseen vaihteli 10–15 prosentin välillä (ks. kuvio 1). Ensimmäisen maailmasodan alla, vuosina 1910–1913, valtionvelan suhde bkt:hen oli keskimäärin 12,0 prosenttia. Kaupunkien velkasuhde oli 6,2 prosenttia, joten julkisen velan bkt-suhde oli 18,2 prosenttia.

Autonomisen Suomen maltilliseen ja hallittuun velanottoon verrattuna on itsenäisen Suomen valtionvelan historia ollut huomattavan turbulenti: velanottoon on jouduttu turvautumaan erilaisten kriisien kohdatessa, mutta niiden jälkeen on velkasuhde yleensä alentunut maltilliseksi, joskus kansainvälisessä vertailussa jopa huomattavan alhaiseksi. Velka-aaltoja ovat syn-

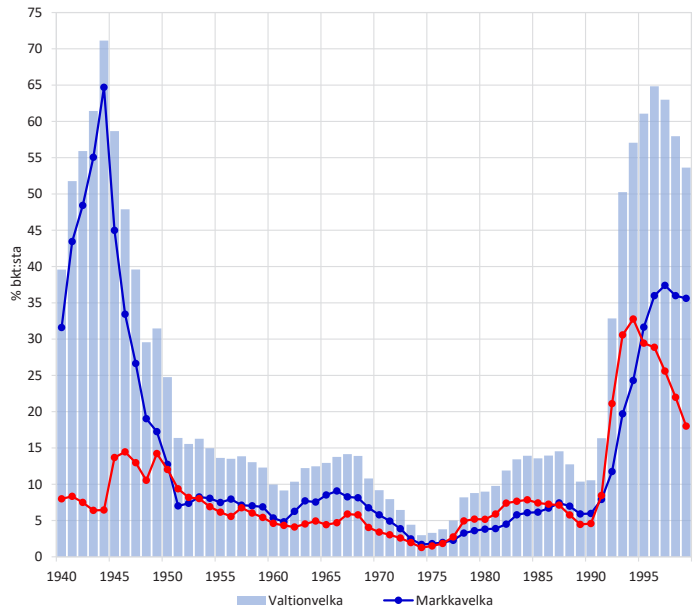
nyttäneet sekä maailmantalouden ja -politiikan šokit että kotimaista perua olleet talouskriisit.

Suomen 1900- ja 2000-luvun valtionvelkahistoriasta erottuu puolen tusinaa velkakriisiä, jolloin velkasuhde on jyrkästi noussut. Ensimmäinen niistä ajoittuu itsenäistymisen murrokseen. Ensimmäisen maailmasodan, Venäjän vallankumouksen ja Suomen sisällissodan seurauksena Suomen talous ajautui historiallisen syvään kuoppaan vuonna 1918: reaalin bkt oli supistunut kolmanneksen ja viennin määrä yhdeksän kymmenesosaa vuoden 1913 tasosta. Kansainvälinen kultakanta oli hajonnut, ja markan ulkoinen arvo alentunut. Inflaatio kiihtyi ja valtiontalous oli epätasapainossa.

Itsenäistymisen moniaineksinen kriisi nosti valtionvelan suhteen bkt:hen hetkellisesti kaksinkertaiseksi, yli 20 prosenttiin. Velkarahaa käytettiin kolmeen pääkohteeseen: sisällissodan jälkilaskuihin, muutamien teollisuuslaitosten kansallistamiseen (Gutzeit, Tornator) ja torpparivapautuksen rahoittamiseen. Kultakannan hajoaminen oli rikkonut kasainväliset rahoitusmarkkinat, eikä vastaisenäistyneellä Suomella ollut niille asiaa. Siksi valtio lainasi kotimaasta, mikä oli ollut autonomian aikana poikkeuksellista.

KUVIO 2.
VALTIONVELKA 1940-1999

LÄHTEET: VALTIOKONTTORI, TILASTOJA
VALTIONVELASTA; TILASTOKESKUS,
KANSANTALOUDEEN VUOSITILINPITO.

Kansainvälisille rahoitusmarkkinoille ha-
luttu kuitenkin päästä takaisin. 1920-luvun
alussa inflaatio saatiin taltutettua ja valtionta-
lous tasapainotettua. Kun markan arvo sidottiin
kymmenluvun puolivälissä kultaan uuden ka-
sainvälisen kultakannan muodostuessa, paluu
kansainvälisille rahoitusmarkkinoille tuli mah-
dolliseksi. Vuosin 1925 ja 1926 Suomen valtio
laski Yhdysvalloissa liikkeeseen ensimmäiset
dollarimääräiset obligaatiolainat. Raha käytet-
tiin Imatran voimalaitoksen rakentamiseen. Oli
palattu autonomian ajan lainaottopoliittikkaan:
tuodaan maahan pääomaa infrastruktuurin ra-
hoitukseen ja näin parannetaan talouskasvun
edellytyksiä.

Tämä politiikka jäi kuitenkin lyhytaikaisek-
si, sillä 1930-luvun suuri lama rikkoi kansainvä-
liset rahoitusmarkkinat ja hajotti kultakannan.
Suomi irtautui syksyllä 1931 kultakannasta Ison-
Britannian ja muiden Pohjoismaiden perässä.
Markan devalvoituminen kasvatti etenkin dol-
larimääräisten lainojen arvoa markoissa, mikä
nosti velan suhdetta bkt:hen (ks. kuvio 1). Kun
dollarin kulta-arvoa alennettiin vuonna 1933,
alentui myös velkasuhde.

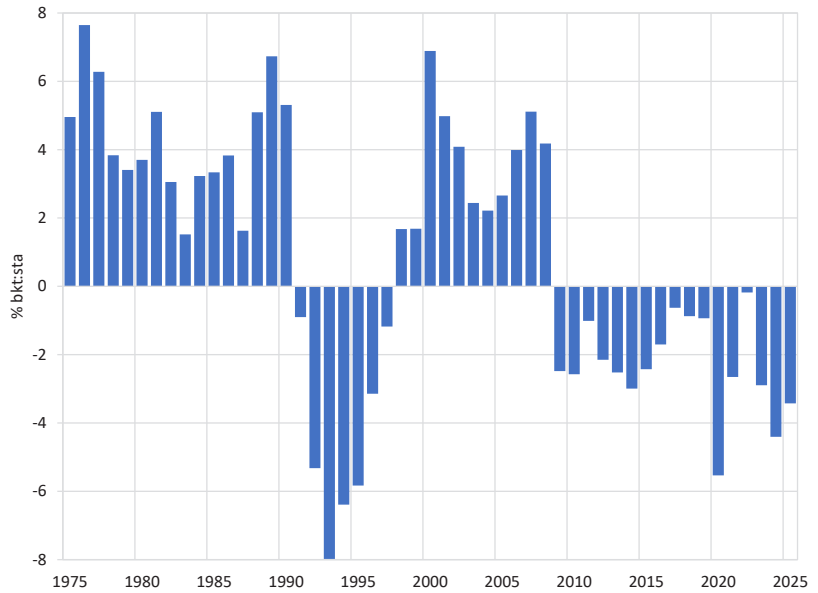
Laman jälkeen Suomi keskittyi lyhentämään
vanhoja velkojaan, ja kymmenluvun lopulla val-
tionvelan bkt-suhde painui jopa hieman alhai-

semmäksi kuin autonomian aikana. Mutta toi-
nen maailmansota muutti tilanteen. Talvisodan
kuluja valtio rahoitti Suomen Pankista otetulla
vekseliluotolla: turvauduttiin siis ”setelirahoit-
ukseen”, joka väistämättä vauhditti inflaatiota.
Jatkosotaa rahoitettiin veronkorotusten lisäksi
kotimaisilla obligaatiolainoilla. Vuonna 1944
Suomen valtionvelan suhde bkt:hen saavuti
tähänastisen ennätöksensä 71,1 prosenttia.
Sotaobligatioita ei ollut suojattu inflaatiolla,
joka oli nopeaa etenkin 1940-luvun jälkipuo-
liskolla. Näin valtio maksoi obligaatioiden hal-
tijoille lainan takaisin huomattavasti arvoaan
menettäneillä markoilla. Tämä mahdollisti vel-
kasuhteen nopean alentumisen.

Toisen maailmasodan jälkeen kansainväli-
set rahoitusmarkkinat alkoivat toipua 1950-lu-
vulla. Myös Suomi pyrki takaisin kansainvä-
lisille valtionlainamarkkinoille, mutta asema
Neuvostoliiton naapurina heikensi luottokelpoi-
suutta ja vaikeutti tehtävää. 1960-luvun alku-
vuosina Suomi vihdoinkin onnistui laskemaan lii-
kkeeseen obligaatiolainan ensin Sveitsissä 1961,
sitten Yhdysvalloissa 1963 ja Länsi-Saksassa
1964. 1950-1980-luvulla valtionvelasta oli suu-
rin piirtein yhtä paljon ulkomaista valuuttavel-
kaa kuin kotimaista markkamääräistä velkaa
(ks. kuvio 2).

KUVIO 3.
JULKISEN TALOUDEN
RAHOITUSJÄÄMÄ
2025.

Lähde: Tilastokeskus,
julkisyhteisöjen alijäämä
ja velka.

Valtionvelan suhde bkt:hen palautui 1960-luvulla ensimmäistä maailmansotaa edeltäneelle tasolle, runsaaseen kymmeneen prosenttiin, mutta alentui 1970-luvun puoliväliin tultaessa ennätysellisen mataliin lukemiin, vain kolmeen prosenttiin bkt:sta. Suomen valtio oli käytännössä velaton.

1980-luvulla velkasuhde palautui 10–15 prosenttiin, mikä oli kansainvälisessä vertailussa varsin alhainen taso. Tilanne muuttui nopeasti, kun 1980-luvun nousukautta seurasi 1990-luvun syvä lama. Pankkikriisi ja idänkaupan supistuminen Neuvostoliiton romahdettua aiheuttivat talouskriisin, jonka aikana työttömyysaste nousi pahimmillaan 18,4 prosenttiin (KIANDER & VARTIA 1998, 381). Työttömyyden hoito, pankkien pelastaminen ja muut laman aiheuttamat menot kasvattivat julkisen talouden alijäämän ennätyselliseen kahdeksaan prosenttiin bkt:sta vuonna 1993 (ks. kuvio 3). Tämä pakotti valtion velkaantumaan ennätysvauhdilla. Vuonna 1996 valtionvelan suhde bkt:hen nousi 64,8 prosenttiin (ks. kuvio 2).

Kriisin syvimmässä vaiheessa, vuosina 1992–1993, valtion onnistunut ulkomainen lainanotto varmisti valtion rahansaannin, kun lainaotto laman runtelemasta kotimaasta oli vaikeaa. Luottoluokitukset alentuivat mutta

pysyivät melko hyvällä tasolla: Suomen valtion luottokelpoisuus kansainvälisillä rahoitusmarkkinoilla säilyi kriisin syvyys huomioon ottaen kohtuullisena. Suomen markkaan ei sen sijaan luotettu. Vakaan markan politiikka ajautui umpikujaan, ja markka ensin devalvoitiin syksyllä ja päästettiin vuosi myöhemmin kellumaan (HULKKO & PÖYSÄ, 471). 1990-luvun jälkipuoliskolla voitiin varainhankinta suunnata valuuttaturssiriskittömään markkalainanottoon (ks. kuvio 2).

Kaasua ja jarrua: euro-Suomen velkasyklit

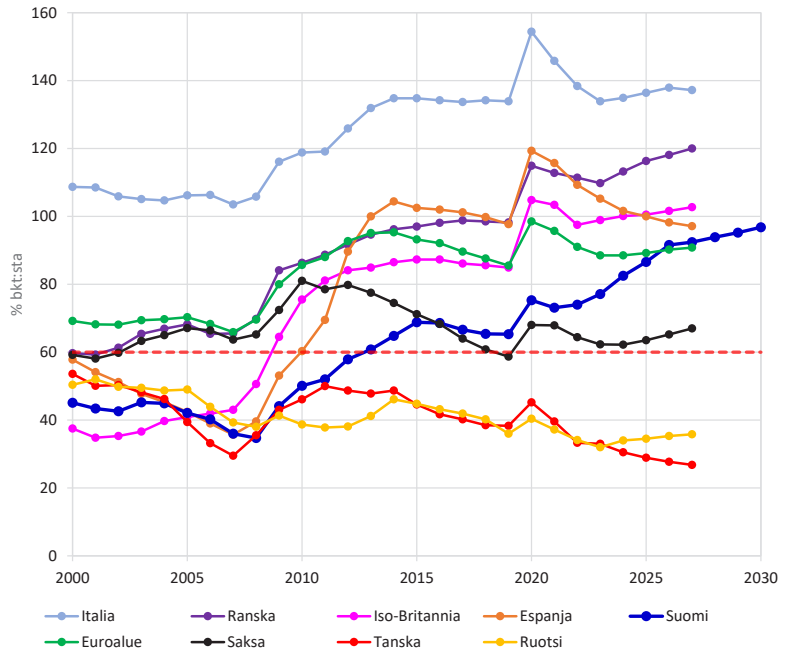
Suomen liittyminen Euroopan unioniin ja sitten talous- ja rahaliittoon aloitti uuden vaiheen Suomen valtionvelan ja julkisen velan historiassa. Omasta valuutasta luopuminen ja liittyminen osaksi yhteisvaluutta-alueita poisti lainanotosta valuuttaturssiriskin, josta oli saatu huonoja kokemuksia 1930- ja 1990-luvun lamojen aikana.

Nokia-yhtiön menestys vauhditti 1990-luvun puolivälistä lähtien Suomen talouden nopeaan kasvuun, jonka ansiosta velkasuhde alentui nopeasti vuosien 2008–2009 finanssikriisiin asti. Globaalin talouskriisin lisäksi Suomen taloutta koetteli kotimainen rakennekriisi, kun

KUVIO 4.
SUOMEN JA VERROKKI-
MAIDEN JULKINEN
VELKA 2000-2027/2030

Huom. Suomen vuosien
2026-2030 luvut
valtiovarainministeriön
joulukuun 2025 ennusteen
mukaan; muiden maiden
luvut 2025-2027 Euroopan
komission joulukuun 2025
ennusteen mukaan.

Lähteet: AMECO;
Valtiovarainministeriö 2025.

Nokia lopetti matkapuhelintuotantonsa ja paperiteollisuuden tuotanto supistui. Julkinen talous painui alijäämäiseksi (ks. kuvio 3), ja vuonna 2013 velkasuhde ylitti EU:n kasvu- ja va-
kaussopimuksen enimmäismäärän 60 prosenttia (punainen katkoviiva kuviossa 4).

Talousskasvun uudelleenkäynnistymisen ansiosta velkasuhde vakiintui vuosiksi 2015-2019, mutta sitten koronapandemia pakotti lisävelanottoon - niin Suomessa kuin monessa muussakin maassa. Koronakriisin jälkeen ei velkaantumista ole saatu kuriin, vaan Suomi, jonka velkasuhde oli ennen selvästi euroalueen keskiarvoa alhaisempi, on jo saavuttanut sen. Velkaantumisurien ero on vielä selvempi pohjoismaisiin naapureihimme verrattuna: ennen finanssikriisiä Suomen, Ruotsin ja Tanskan velkasuhteet olivat samalla alhaisella tasolla, mutta nyt Suomen velkasuhde on lähes 55-60 prosenttiyksikköä suurempi kuin Ruotsissa ja Tanskassa (ks. kuvio 4).

Valtiovarainministeriön tuoreimman, joulukuun 2025 talousennusteen mukaan julkisen velan suhde bruttokansantuotteeseen nousee yli 90 prosentin tänä vuonna ja jatkaa nousevalta uralla. Tämä huolestuttavan kehityksen katkaisemiseksi eduskunta hyväksyi joulukuussa 2025 lain julkisen talouden hoitamisesta, tuta-

vallisesti "velkajarrulain" (SUOMEN SÄÄDÖSKOKOELMA 1440/2025).

Lain ensimmäisessä pykälässä asetetaan julkisen talouden hoidon tavoitteeksi se, "että julkisyhteisöjen velka suhteessa bruttokansantuotteeseen on enintään 60 prosenttia ja pitkällä aikavälillä enintään 40 prosenttia". 60 prosenttia tulee EU säädöksistä, 40 prosenttia on kotimainen lisäkiristys velkasuhdetavoitteeseen. Velkajarrulakiin liittyi lokakuussa 2025 solmittu "parlamentaarinen sopimus julkisen talouden hoitamisesta" (PARLAMENTAARINEN SOPIMUS 2025). Sopimus, jonka hyväksyivät kaikki eduskuntapuolueet vasemmistoliittoa lukuun ottamatta, tähtää hallitus/oppositio-rajanylittävään yhteiseen käsitykseen julkisen talouden pitkäjänteisestä hoitamisesta.

Opettaako velkahistoria?

Suomen valtio ja julkinen sektori kokonaisuudessaan on ollut suurimman osan historiastaan kansainvälisessä katsannossa hyvin kohtuullisesti tai jopa vähän velkaantunut. Pitkän aikaa velkaa otettiin vain rautateiden ja voimalaitosten kaltaisten, talouden tuotantopotentiaalia kasvattavien investointien rahoitukseen. Lisäksi velalla hoidettiin valtion rahoitusta sisällisso-

dan, toisen maailmansodan, 1990-luvun laman ja vuosien 2020–2021 koronapandemian kaltaisten kriisien aikana. Velanotolla on myös mahdollistettu suhdanteita tasaavaan finanssipolitiikka esimerkiksi vuosien 2008–2009 finanssikriisin ja sitä seuranneen eurokriisin aikana.

Aiemmin velkaantuminen saatiin kriisin jälkeen hallintaan ja velkasuhde alentumaan. Koronakriisin jälkeiset vuodet ovat olleet tässä suhteessa poikkeuksellisia. Velkasuhdetta ei ole pyrkimyksistä huolimatta saatu vakaannutetuksi, vaan ennusteet lupaavat velkaantumisen jatkumista. Tosin taustalla on nytkin myös poikkeuksellisia tekijöitä: Venäjän hyökkäys Ukrainaan ja osittain sen vauhdittama puolustusmenojen kasvu.

Miltä nykytilanne ja tulevaisuus sitten näyttävät velkahistorian valossa? Historian pitkässä perspektiivissä voi tämän päivän tilanteesta löytää sekä myönteistä että kielteistä. Myönteistä on ensinnäkin se, että Suomella ei ole vaikeuksia saada lainaa. Luottokelpoisuutemme on hyvä, ja korkoero riskittömänä pidettyyn Saksaan on vakaa, kohtuullinen ja historiallisessa katsannossa alhainen. Korot ovat nousseet nollakorkovuosista, mutta pidemmän historian valossa ne ovat siedettävät. Nyt meillä ei ole myöskään valuuttakurssiriskiä, josta saatiin riittävästi kokemusta 1990-luvun lamassa.

Huonoa nykytilanteessa taas on se, että niihin keinoihin, joilla velkasuhdetta aiemmin

ajettiin alas, ei voi samassa määrin luottaa. Velkasuhteen alentamiseen on ollut maailmanlaajuisesti viisi pääkeinoa:

- 1) talouskasvu,
- 2) julkisen talouden sopeutustoimet,
- 3) velan laiminlyöminen (*default*) tai uudelleenjärjestely,
- 4) ”yllätysinflaatio” ja
- 5) ”rahoitusmarkkinarepressio” (*financial repression*)
jatkuvan inflaation oloissa
(AROLA & HEIKKINEN 2025, 263).

Kolmannen vaihtoehdon eli velkojen laiminlyönnin voimme unohtaa suoralta kädeltä: se ei ole ollut Suomen keino ennen eikä ole jatkossaakaan. Talouskasvu, joka on ollut velkasuhteen alentamisen pääläake, ei pitkän aikavälin ennusteiden (KOKKINEN, JALASJOKI & OBSTBAUM 2025) mukaan tule sulattamaan velkavuorta samaan malliin kuin toisen maailmansodan ja 1990-luvun laman jälkeen.

Toisen maailmansodan jälkeen nojattiin myös keinoihin 4 ja 5: nopeaan inflaatioon, joka söi indeksiin sitomattomien kotimaisten lainojen reaaliarvoa, sekä rahoitusmarkkinoiden säätelyyn, jonka avulla valtio varmisti itselleen etuoikeutetun aseman kotimaisilla obligaatiomarkkinoilla. Inflaatio ei hoida samassa määrin velkaa ainakaan niin kauan, kuin euroalue on pystyssä ja Euroopan keskuspankki (EKP) onnistuu pysymään kahden prosentin inflaatiotavoitteessaan. Eikä 1980-luvulta läh-

tien liberalisoituja rahoitusmarkkinoita olla uudelleensäätelössä.

Siksi sopeutustoimia eli menoleikkauksia ja veronkorotuksia on todennäköisesti luvassa enemmän kuin aiempia velkahuippuja madallettaessa. Kokonaisveroasteemme on kuitenkin jo kansainvälisessä vertailussa pohjoismaisen korkea, joten ”korotusvaraa” on ehkä rajallisesti. Siksi velkasuhteen alentamisessa siintää edessä aiempaa tuskaisempi tie, etenkin kun puolustusmenoja samaan aikaan kasvatetaan, ellei talouskasvua saada olennaisesti vahditetuksi.

KIRJOITTAJA

SAKARI HEIKKINEN

TALOUSHISTORIAN EMERITUSPROFESSORI,
HELSINGIN YLIOPISTO

CARL AUGUST EHRENSVÄRD

(1745–1800), SKISSBOK ”VÅRA

NORDISKA RIKENS FINANCE VÄRK”.

NATIONALMUSEUM, STOCKHOLM

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

AMECO.

Arola, Mika (2006). Foreign capital and Finland. Central government's first period of reliance on international financial markets, 1862–1938. Helsinki: Bank of Finland and State Treasury.

Arola, Mika & Sakari Heikkinen (2022). Suomen valtionvelkakriisien lyhyt historia. Kansantaloudellinen aikakauskirja 118 (2), 240–258.

Arola, Mika & Sakari Heikkinen (2025). Hyvä, paha valtionvelka. Suomen lainanoton globaalihistoria. Helsinki: Gaudeamus.

Heikkinen, Sakari & Seppo Tiihonen (2009). Valtiovarainministeriön historia 1. Valtionrakentaja. Helsinki: Edita.

Hulkko, Kustaa & Jorma Pöysä (1998). Vakaa markka. Teot ja tarinat. Jyväskylä: Atena kustannus.

Kiander, Jaakko & Pentti Vartia (1998). Suuri lama. Suomen 1990-luvun kriisi ja talouspoliittinen keskustelu. Helsinki: Taloustieto.

Kokkinen, Arto, Pirkka Jalasjoki & Meri Obstbaum (2025). Työikäisen väestön supistuminen ja heikko tuottavuus painavat Suomen pitkän ajan kasvunäkymää. Suomen Pankin pitkän aikavälin ennuste, <https://www.eurojatalous.fi/fi/2025/artikkelit/tyoikaisten-vaeston-supistuminen-ja-heikko-tuottavuus-painavat-suomen-pitkan-ajan-kasvunakymaa/>

Obligationsilastoa vuosilta 1905–1914.

Tilastollisia tiedonantoja 21

Parlamentaarinen sopimus julkisen talouden hoitamisesta (14.10.2025), <https://www.eduskunta.fi/FI/tiedotteet/Documents/Parlamentaarinen%20sopimus%20>

julkisen%20talouden%20hoitamisesta%2014102025.pdf.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1938–1947, 1962.

Tilastokeskus

Kansantalouden vuositilinpito.

Julkisyhteisöjen alijäämä ja velka.

Tudeer, A. E. (1932). Suomen obligatsioonimarkkinat.

Helsinki: Valtioneuvoston kirjapaino.

Valtiokonttori. Tilastoja valtionvelasta,

https://www.valtionvelka.fi/tilastot/tilastoja_valtionvelasta.

Valtiovarainministeriö (2025). Taloudellinen

katsaus. Talvi 2025. Valtiovarainministeriön

julkaisuja 2025:61

Suomen säädöskokoelma (1440/2025). Laki

julkisen talouden hoitamisesta,

<https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saadokokoelma/2025/1440>

JUHO KOTAKALLIO

Koulujen lomat – perunannostolomasta kesälomaan

Viime aikoina koulujen loma-ajat ovat jälleen herättäneet keskustelua.

Opetusministeriö on teettämässä selvitystä kesäloman ajankohdasta.

Selvitys ei ole ensimmäinen, eikä todennäköisesti viimeinenkään.

Esimerkiksi vuonna 2013 opetusministeri Jan Vapaavuori avasi keskustelun koulujen loma-ajoista ja vuonna 2018

työministeri Mika Lintilä teetti selvityksen koulujen kesälomista ja matkailualasta.

Näkökulmina loma-aikoihin ovat olleet muun muassa matkailualan tarpeet, kansantalous, mutta myös opiskelijoiden ja opettajien jaksaminen. Vuoroin on pohdittu koulutyöajan pidentämistä, vuoroin lyhentämistä. Näkemyksiään ovat esittäneet niin opettajat, kuin tavalliset kansalaisetkin.

Loma-sanan merkitys ja aikamääreet ovat muuttuneet ajan myötä. Lomasta tai loma-ajasta meille tulee nykyään mieleen useimmiten kesäloma. Harvempi tulee ajatelleeksi sanan muita merkityksiä. 1800-luvulla loma-aika saattoi tarkoittaa 10 minuutin välituntia. Myös työ- ja vapaa-ajan määrittelmä on muuttunut. Käytännössä vasta siirtyminen teolliseen yhteiskuntaan jakoi selkeämmin työ- ja vapaa-ajan.

Kello alkoi määritellä sitä, mihin aikaan työpaikalla täytyi olla. Suomessa tosin elettiin maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa, missä maatalouden tarpeet määrittivät pitkälti kansalaisten päivittäiset toimet. Murros tähän tuli vasta sotien jälkeen, jolloin myös vapaa-ajan merkitys kasvoi. Tätä kehitystä korosti osaltaan myös siirtyminen viisipäiväiseen työviikkoon 1960-luvulla. Sitä ennen lauantait olivat koulu- ja työpäiviä.

Lukuvuoden kesto

Lukuvuosien aloitus- ja päättymispäivät ovat vaihdelleet eri aikoina ja kouluittain. Lukuvuosi on alkanut yleisesti joko elo- tai syyskuussa. Kesän loppuminen on tiennyt koulun alkua. Reilut kolmesataa vuotta sitten vuoden 1724 koulujärjestys määritteli loma-ajoiksi kaksi ajanjaksoa: Lucian päivästä kyntteliin ja juhannuksesta Pertteliin. Syyslukukausi alkoi siis elokuun loppuun ajoittuvasta Perttelin päivästä 24.8., jota pidettiin syksyn ensimmäisenä päivänä.

Syyslukukausi päättyi Lucian päivään 13.12., jolloin pääsi joulun viettoon. Joululoma päättyi 40 päivää joulun jälkeiseen vietettyyn kyntteliin 2.2., joka vuoteen 1774 asti oli pyhäpäivä. Helmikuun alkupuoliskolta kevätlukukausi jatkui juhannukseen. Kirkolliset pyhät katkaisivat kevätlukukauden pääsiäisen ja helluntain osalta. Molemmat kirkolliset lomamat alkoivat kolme päivää ennen juhlaa ja jatkuivat viikon tämän jälkeen.

Autonomisessa Suomessa annettiin uusia koulujärjestyksiä. Ruotsin vallan aikainen koulujärjestys korvattiin vasta 1840-luvulla. Ruotsissa oli annettu uusi koulujärjestys 1807, mutta se ei ehtinyt astua voimaan Suomessa. Näin ollen Ruotsin aikaiset käytännöt jatkuivat 120 vuotta, kunnes vuonna 1843 annettiin autonomia-ajan ensimmäinen koulujärjestys. Tuolloin määriteltiin lukuvuoden alkamisajankohdaksi 24. elokuuta. Ajankohta oli siis sama, kuin aikaisemmassa vuoden 1724 koulujärjestyksessä. Lukuvuoden päättymispäivä määriteltiin päättymään ajanjaksolle 14.6.–20.6., eli koulunkäynti päättyi ennen juhannusta.

Vuonna 1842 annetun koulujärjestyksen myötä joululoma lyheni parilla päivällä aikaisempaan verrattuna, kun joululoma määriteltiin alkamaan 15.12. ja päättymään tammikuun loppuun. Samoin lyhenivät pääsiäis- ja helluntaipyhien mukanaan tuomat vapaat. Pääsiäisloma alkoi kolme päivää ja helluntailoma päivää ennen pyhää. Nämä lomamat päättyivät vain kaksi päivää pyhien jälkeen. Tämän lisäksi oli kuitenkin muita vapaa-päiviä, joihin lukeutuivat ns. muuttoaika syksyisin (3 päivää vapaata) ja markkinapäivät (2 päivää vapaata). Tämän lisäksi vappu oli vapaapäivä.

Vuoden 1856 koulujärjestys määritteli lukuvuoden alkamaan 1. päivänä syyskuuta ja kevätlukukauden alun 15. päivälle tammikuuta. Näin ollen joululoma lyheni tasan kuukauden mit-

taiseksi. Koulujärjestys vuonna 1872 määritteli kouluvuoden alkamaan 1. syyskuuta ja päätymään 15. kesäkuuta. Kirkollisten pyhien tuomien lomien lisäksi koulujärjestys mainitsi erikseen vapaapäiviksi keisarin syntymä-, nimi-, valtaastumis- ja kruunajaispäivän. Näiden lomapäivien lisäksi rehtori sai antaa oppilaiden ahkeruuden perusteella vapaata päivän kuukaudessa.

Kansakouluopettajien työaika oli 1870-luvulla 36 viikkoa ja koulu alkoi 1. päivänä syyskuuta. Työaika säilyi samana, kun oppivelvollisuuslaki säädettiin 1920-luvulla. Oppivelvollisuuslaki ei kumonnut vuoden 1872 Koulujärjestystä Suomen Suuriruhtinaanmaalle. Siihen tehtiin aika-ajoin muutoksia, muun muassa kevätlukukauden päätöspäiväksi määriteltiin toukokuun viimeinen päivä, jonka jälkeen kesäloma kesti tasan kolme kuukautta. Lupapäivien osalta puolestaan keisarilliset lupapäivät korvautuivat muun muassa päivämäärillä 5.2. ja 28.2. Vasta vuonna 1984 voimaan astunut lukiolaki kumosi 1800-luvun lopulta olleen koulujärjestyksen.

Perunannosto- ja hiihtoloma

Oppivelvollisuuslain 1921 mukaan oppiaika oli 36 viikkoa vuodessa. Tuolloin koulupäiviä viikossa oli enemmän, sillä kouluviikot olivat kuusipäiväisiä. Koulutyö katkesi useampaan lomaan. Lomapäivien laskentatavat vaihtelivat. Maatalousyhteiskunnassa saatettiin laskea niin perunannosto, kuin metsänistutuskin opiskelijoiden osalta koulupäiviksi tai opettajan osalta työpäiviksi.

Oppivelvollisuuslain myötä kansakoulun kahdelle ylimmälle luokalle voitiin myöntää kiireisimpinä maataloustyöaikoina viikon perunalupa tai yleisimmin vihannes- tai sadonkorjuulupa. Ylimpien luokkien osalta lupapäivät

laskettiin koulutyöpäiviksi. Alempien luokkien osalta mahdolliset lupapäivät eivät kerryttäneet koulupäiviä. Lapset nähtiin agraarisessa yhteiskunnassa työvoimana. Perunannostolomalla oli sekä maatalouteen että omavaraistalouteen liittyvät tavoitteet, mutta tämän lisäksi on nähtävissä se, kuinka perunapellolla tai muissa maataloustöissä auttaminen valmisti lapsia ahertamaan myös muissa askareissa ja työnteossa.

Myönnettävä loma-aika saattoi koulukohtaisesti vaihdella parista päivästä yli viikkoon. Loma ei myöskään rajautunut pelkästään maaseudun kouluihin, myös Helsingin koulujen oppilaille myönnettiin lupapäiviä. Sittemmin lupa-sana korjaantui loma-sanalla eikä perunannostolomalla olleet ainoastaan koululaiset, vaan muun muassa myös kansanedustajat.

Perunannostoloma saatettiin myöntää koko koululle. Siinä tapauksessa koulutyö jatkui keväällä myönnetyn loman verran, jotta määritelty työaika tulisi täyteen. Vaikka kansa- ja oppikoulut jäivät peruskoulu-uudistuksen myötä historiaan, säilyi vuoden 1970 peruskouluasetuksessa mahdollisuus oppilaiden sadonkorjuulomaan.

Yhteiskunnan rakennemuutoksen ja maatalouden koneellistumisen myötä tämä loma jäi vähäiselle käytölle. Varsinkin kaupunkien osalta loma-anomuksia ei rehtoreille perunannoston osalta toimitettu. Lehtitiedon mukaan esimerkiksi Lahden kaupungissa viimeiset perunannostolomat myönnettiin 1960-luvulla ja 1970-luvulla yhtään lupaa ei anottu. Vapaa-ajan määrä kuitenkin lisääntyi sillä lukuvuodesta 1972–1973 lähtien kouluviikot olivat viisipäiväisiä.

Syyslomaa saatetaan virheellisesti pitää agraari-Suomen jäänteinä ja perunannostoloman perillisenä. Käytännössä kuitenkin nykyinen syyslomakäytäntö muodostui 1980- ja

UIMAKOULUN OPPILAITA LAMMELLA VALLISAARESSA 1960. KUVA PENTTI HURSKAINEN, HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO

1990-lukujen taitteessa, jolloin kouluhallitus ryhtyi suhtautumaan myönteisesti OAJ:n ehdotukseen viikon syysloman tarpeellisuuteen pidettiin sekä opettajien että oppilaiden jaksamista. Viikon loma mahdollistui sen jälkeen, kun työmarkkinoilla ryhdyttiin laskemaan arkipäiville osuvat vaput ja itsenäisyyspäivät työpäiviksi, minkä lisäksi elokuun puolella aloitettu koulutyö mahdollisti loman pitämisen loka-marraskuun aikana. Varsinaisesti syysloma tuli käytäntöön vasta 1990-luvulla.

Kevätlukukaudella lomapäivinä olivat kirkollisten pyhien muodostamat vapaat, mutta 1920-luvulla muodostui laajempi näkemys mahdollisesta hiihtolomasta. Tietävästi ensimmäinen ajatus hiihtolomasta esitettiin Kauniaisissa Grankulla Samskolaniissa ja ensimmäinen kuuden päivän ”urheiluloma” pidettiin 1927. Hiihtolomasta haluttiin kuitenkin valtakunnallinen loma.

Tätä ajatusta ajoi varsinkin Lauri ”Tahko” Pihkala, joka kirjoitti useamman kannanoton hiihtoloman hyödyistä. Pihkalan näkemyksen mukaan hiihtolomaan oli löydettävissä aika joululomasta, jonka ”viimeiset kaksi viikkoa [...] ovat happamen maanantaitunnelman täyttämää lukukauden alkamisen kammoa pimeinä päivinä, ilman sanottavaa houkutusta ulkoilmassa oleskeluun”. Ei siis ihme, että hän näki tarpeelliseksi lyhentää kuukauden joululomaa kahdella viikolla. Toinen viikoista Pihkalan mukaan voitiin käyttää koulutyöhön ja toinen voitiin siirtää pääsiäisloman edellä pidettäväksi hiihtolomaksi. Tuolloin hiihtokelit olivat parhaimmillaan. Pihkala esitti myös, että kesäloma lyhennettäisiin, jolloin ”kesäloma ei ennätäisi totuttaa niin pois koulutyöstä”.

Tahko Pihkalan uudistuspyrkimykset tähtäsivät osaltaan maanpuolustuskykyiseen kan-

saan, minkä vuoksi terveyteen liittyvät tekijät korostuivat hänen ehdotuksissaan. Myös muut kiinnittivät huomiota koululaisten terveyteen ja lyhyempien lomien terveysvaikutukset nähtiin tarpeellisina. Esimerkiksi 1920-luvulla nähtiin, että lukuvuoden opetus oli ”sovitettava sellaisiin vuodenaikoihin, jolloin oppilaat ovat työkykyisimpiä ja voivat menestyksellä ottaa vastaan koulussa saamansa opetuksen ja niin lyhyiksi, etteivät oppilaat niiden aikana rasitu liikaa.” Tätä näkemystä tukivat koululaisten paino- ja pituustilastot.

Oppilaiden nähtiin olevan parhaiten oppivaisia syyskuukausina, koska he olivat kesän aikana keränneet voimiaan tulevaa lukukautta varten. Vuoden pimeimpänä aikana väsymys lisääntyi ja oppimiskyky heikkeni. Tämän vuoksi nähtiin, että oli soveliaista katkaista syyslukukausi lyhyellä lomalla. Samanlainen tarve oli myös kevätlukukauden osalta, jolloin oli maaliskuusta lähtien havaittavissa kevätväsymystä. Kevätlukukausi oli pidempi ja rasittavampi. Puhuttiin jopa liikarasiituksesta, jonka suurimpana syynä olivat ”liiallinen ainetungos”, ”kurssien laajuus” ja reaalikokeen ottaminen ylioppilaskirjoituksiin. Kouluhallitus hyväksyi hiihtoloman kaikkiin kansa- ja oppikouluihin 1933.

Nykyiset lomapäivät

Ennen peruskoulu-uudistusta opettajilla oli vuodessa 200 työpäivää. Vuonna 1970 tehdyn peruskoulu-uudistuksen myötä opettajien työpäivät tippuivat 193 päivään ja oppilaiden osalta 190 työpäivää. Päivistä vähennetään mahdolliset arkipäiville osuvat itsenäisyyspäivä, loppia- ja vapunpäivä. Viiden päivän työviikolla laskettuna tämä tarkoittaa sitä, että vuodessa työskennellään 38 viikkoa.

Vuonna 1991 voimaan tulleen asetuksen mukaan kunnat voivat itse päättää peruskoulun ja lukion koulutyon aloittamisesta sekä lomien pituudesta. Peruskouluasetus määrää, että koulutyö on aloitettava elokuussa. Lukuvuosi alkaa virallisesti elokuun ensimmäisenä päivänä, mutta varsinainen koulutyö käynnistyy elokuun puolessa välissä, jolloin oppilaat saapuvat kouluun.

Se, minä päivänä koulu alkaa on opetuksen järjestäjän päätettävissä. Opetuksen järjestäjä saa määritellä myös syysloman ja hiihtoloman pituuden ja ajankohdan. Kumpaakaan näistä lomista ei ole kirjattu lakiin. Pääsiäisloma ja helluntai menevät pyhäpäivien perusteella. Lukuvuosi on asetuksessa määrätty päätymään viikon 22 viimeisenä arkipäivänä. Kyseisestä lauantapäivästä ei ala opettajien osalta kuitenkaan kesäloma, vaan opetuksen kesäkeskeytys.

KIRJOITTAJA

JUHO KOTAKALLIO

FT (YLEINEN HISTORIA), FM (KYBERTURVALLISUUS)

TURUN SUOMALAISEN LYSEON
POIKIA MASKUN KANKAISTEN
KARTANOSSA PERUNANNOSTOSSA
LOKAKUUSSA 1943.
KUVA PALDAN, MUSEOVIRASTO

LÄHTEET

- Eräs tarkastaja, N.s. perunalupa ja koulujen työaika, Opettajain lehti: kansanopetusta käsittelevä kuvallinen viikkolehti n:o 36, 1926.
- Haavio, Martti, Suomen kymnaasi- ja koulujärjestys vuodelta 1843, Kasvatus ja koulu: kasvatustieteellinen aikakauskirja n:o 4, 1943.
- Hakkarainen, Petri, Onko syysloman ajankohta sopiva?, Kaleva 18.10.2019.
- Hirvonen, Santeri, Liikarasitus ja sen ehkäiseminen, Kasvatus ja koulu: kasvatustieteellinen aikakauskirja n:o 8-9, 1926.
- J.M.S., Tietoja Turun trivialeikoulusta vv. 1787-1841, Tidskrift utgiven av Pedagogiska föreningen i Finland no 5, 1886.
- Knaapija, Tiina, Älkää kajotko kesälomaan, vaativat viidesluokkalaiset, Länsi-Savo 14.8.2013.
- Koulumuistelmia, Suometar 7.12.1865.
- Lahdessa ei anota sadonkorjuulomia, maaseudulla kyllä, Etelä-Suomen Sanomat 5.9.1979.
- Lauri, Sysyn sato, Opettajain lehti: kansanopetusta käsittelevä kuvallinen viikkolehti n:o 38, 1935.
- Lintilä haluaa selvittää koulujen loma-aikojen muuttamista, Etelä-Suomen Sanomat 19.8.2017.
- Lukiolaki 1983.
- Opettajaneuvoston suomenkielisten kansanopetuslaitosten osaston kokous, Opettajain lehti: kansanopetusta käsittelevä kuvallinen viikkolehti n:o 18, 1934.
- Oppikoulukomitean mietintö. Selostus sen sisällöstä, Loviisan Sanomat 16.6.1933.
- Oppivelvollisuuslain erinäisten kohtain muuttaminen, Opettajain lehti: kansanopetusta käsittelevä kuvallinen viikkolehti n:o 49, 1922.
- Pihkala, Lauri, Mitä Tahko nyt väittää: Hiihtoloma - yhtä hyvä kuin kesäloma, Suomen Kuvalehti n:o 10, 1931.
- Pihkala, Lauri, Oppikoulumme ja maanpuolustus, Sana ja miekka: aikakauslehti puolustustahdon lujittamiseksi n:o 17, 1924.
- Pihkala, Lauri, Voimistelunopettajien valmistus ja oppikoulujen loma-ajat, Helsingin Sanomat 30.11.1925.
- Setä Johannes, Ahkeruus on ilomme, Koti: Kotikasvatusyhdistyksen äänenkannattaja n:o 9, 1930.
- Wallén, Göran, 70 år sedan rektor Hagelstam förverkligade sin vision. I dag är sporterna nya - men lovet lika viktigt, Hufvudstadsbladet 16.2.1997.
- WSP Finland Oy, Koulujen kesälomien siirron vaikutukset matkailuelinkeinolle, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Helsinki 2018.

SHAWN HUFF TOIMII KASVATUKSEN
JA KOULUTUKSEN TOIMIALAN
APULAISPORMESTARIN REETTA
VANHASSEN SIJAISENA 9.1.-4.10.2026.
KUVA SAKARI RÖYSKÖ

Shawn Huff

VT. APULAISPORMESTARI

WANOLD WRYDON WILKMAN, ETELÄSATAMA 1930 -LUVUN ALUSSA.

TAUSTALLA KAUPUNGINTALO JA SEN TAKANA NIKOLAINKIRKKO. HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO

Shawn Huffin tie politiikkaan sai alkunsa arjesta - leikkikentällä. Ollessaan omissa lastensa kanssa leikkikentällä hän ihmetteli kentän laidalla notkuvaa nuorisoa, kunnes tajusi, ettei nuorilla välttämättä ole muutakaan paikkaa mihin mennä.

Nuorten liikunta oli ollut hänelle sydämenasia jo paljon aiemmin, koripallokentillä. Suomen koripallomaajoukkueen kapteenina hän ymmärsi, että esikuvilla on merkitystä. Hän koki, että asemansa kautta hänellä oli mahdollisuus kannustaa nuoria liikkumaan ja löytämään urheilusta yhteisöllisyyttä ja itseluottamusta. Poliitikka tarjosi uuden areenan samalle työlle.

Lähtiessään politiikkaan Huffin puolueeksi valikoitui vihreät, arvoiltaan lähin ja luontevin vaihtoehto. Nyt hän toimii toista kautta Helsingin kaupunginvaltuustossa ja sijaistaa kasvatuksen ja koulutuksen apulaispormestari Reetta Vanhasta. Paikka kuuluu vihreiden mandaatille, ja tehtävä tuo mukanaan näkyvän roolin, vaikkei operatiivista päätösvaltaa juuri olekaan.

Työssään apulaispormestarina Huff perehtyy kasvatukseen ja koulutuksen kysymyksiin laajasti ja toimii alan kuulakuvana. Hän nostaa keskusteluun teemoja, jotka kokee erityisen tärkeiksi: lasten ja nuorten liikunnan lisäämisen, lukemisen ja lukutaidon vahvistamisen sekä kotien että koulujen roolin niiden tukemisessa. Hänen mukaansa myös kännyköiden käyttöä

kouluissa olisi syytä rajoittaa, jotta keskittymisen ja vuorovaikutus vahvistuvat.

Koulun tehtävä ei ole vain tiedon jakaminen, vaan elämässä pärjäämisen perustaitojen opettaminen. Sosiaaliset taidot, tunnetaitojen harjoittelu ja pettymyksistä selviämisen kyky ovat asioita, joita ilman ei pärjää. Aikuisten kuuluu olla aikuisia - turvallisia rajoja asettavia kasvattajia, ei kavereita.

Helsingin suurimpana haasteena hän näkee segregaaation. Koulut pyrkivät torjumaan sitä muun muassa TP(Tarveperusteinen)-rahoituksen avulla ja lisäämällä harrastusmahdollisuuksia koulupäivän yhteyteen. Ongelma on kuitenkin syvällä rakenteissa - lopulta kyse on myös kaavoituksesta ja asuinalueiden eriytymisestä.

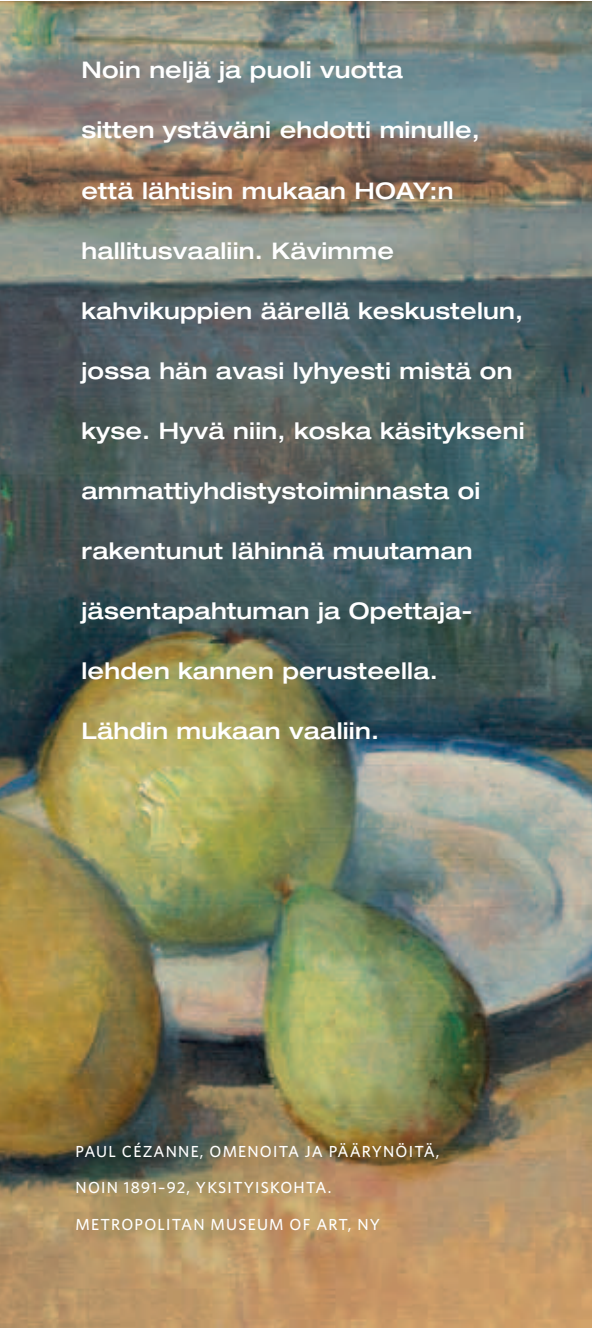
Vaikka Shawn Huff toimii politiikassa, hän ei ole omasta mielestään poliitikko. Hänen mielestään politiikka on valtavan vastuullista, sillä päätöksillä on todellisia vaikutuksia ihmisten elämään.

Henkilökohtaisena tavoitteenaan hänellä on kasvaa ihmisenä ja olla paras mahdollinen versio itsestään - niin päättäjänä kuin vanhempana.

MARJO MELA

TATU LUOTO

Mitä olen oppinut edunvalvonnasta?

Noin neljä ja puoli vuotta sitten ystäväni ehdotti minulle, että lähtisin mukaan HOAY:n hallitusvaaliin. Kävimme kahvikuppien äärellä keskustelun, jossa hän avasi lyhyesti mistä on kyse. Hyvä niin, koska käsitykseni ammattiyhdistystoiminnasta oli rakentunut lähinnä muutaman jäsentapahtuman ja Opettaja-lehden kannen perusteella. Lähdin mukaan vaaliin.

PAUL CÉZANNE, OMENOITA JA PÄÄRYNÖITÄ,

NOIN 1891-92, YKSITYISKOHTA.

METROPOLITAN MUSEUM OF ART, NY

Nyt viides vuoteni hallituksessa alkaa olla puolivälissä. Koen oppineeni tuona aikana HOAY:n toiminnasta ja edunvalvonnasta sen verran, että tohdin jakaa oppejani julkisesti. Esiin nostamani asiat eivät ole mitään aktiivien taikapiirin ihmetekoja tai salaliittoja, vaan perusasioita, joilla on vaikutusta HOAY:n jatkuvaan tekemiseen. Tuo tekeminen ei kuitenkaan ole kovin näkyvää jäsenistölle, minkä vuoksi sitä on tärkeää nostaa esiin. Toivottavasti tämä kirjoitus vie oppejani eteenpäin uusille potentiaalisille HOAY-aktiiveille.

Paikallinen edunvalvonta opettajien työssä on helppoa sikäli, että siihen on sitoutuminen moraalisesti sopii yhteen omien arvojen kanssa enemmän kuin hyvin. Opettajien etu ei ole erillinen tai vastakkainen lasten edulle, vaan sama asia eri suunnasta katsottuna. Kun opettajien työolosuhteet, jaksaminen ja mahdollisuudet tehdä työnsä hyvin turvataan, hyötyvät siitä suoraan lapset, perheet ja koko yhteiskunta.

Tässä mielessä opettajien edunvalvonta eroaa olennaisesti joidenkin muiden alojen edunvalvonnasta. Kyse ei ole ainoastaan taloudellisesta optimoinnista tai kapean intressin ajamisesta muiden kustannuksella, vaan yhteisen perustan vahvistamisesta. Juuri tästä syystä edunvalvontaa ei voi eikä pidä tehdä irrallaan lasten tai koko yhteiskunnan edusta. Paikallisen edunvalvonnan on oltava sellaista, että sen tavoitteet ja keinot kestävät julkisen tarkastelun ja ovat laajasti hyväksyttäviä. Vain sellainen edunvalvonta on uskottavaa - ja siksi myös kestävää.

Helsingissä tätä työtä tehdään toimintaym-

päristössä, joka poikkeaa monin tavoin muusta Suomesta. Kaupunki on Suomen suurin työnantaja ja koulutuksen järjestäjä. Päätöksenteko on samanaikaisesti sekä lähellä koulujen arkea että poliittisesti ja hallinnollisesti monikerroksista.

Oppilasmäärien muutokset, alueellinen eriytyminen, kansainvälistyminen ja henkilöstön saatavuus asettavat koulujen toiminnalle paineita, joita ei kaikkialla muualla kohdata samassa mittakaavassa. Samalla kaupunkia ohjaavat tiukat talousraamit ja vahvat strategiset linjaukset, jotka heijastuvat suoraan luokkahuoneisiin asti. Paikallinen edunvalvonta Helsingissä onkin jatkuvaa tasapainottelua arjen todellisuuden, poliittisten päätösten ja pitkän aikavälin kestävyuden välillä – ja juuri siksi se edellyttää sekä hereillä oloa että kykyä vaikuttaa ajoissa, ennen kuin linjaukset lukitaan ja ne muuttuvat käytännöiksi.

Oma näkökulmani tähän työhön on monikerroksinen. Toimin luokanopettajana Töölön ala-asteella ja olen mukana kouluni johtoryhmässä. Katselen asioita yhtä aikaa oman luokani, oman kouluni ja koko kaupungin tasolta. Se on vaativaa, mutta myös poikkeuksellisen palkitsevaa. Samalla se on tehnyt näkyväksi sen, miten erilaisilta samat päätökset ja linjaukset voivat näyttytyä eri yhteyksissä. Se, mikä yhdessä koulussa tuntuu pieneltä muutokselta, voi toisessa olla merkittävä kuormitustekijä – tai sellaisen poistaja. Juuri tämä näkökulmien ristipaine tekee paikallisesta edunvalvonnasta välttämätöntä.

Muutaman vuoden kokemukseni perus-

teella voin sanoa, että suuri osa meidän aktiivien tekemästä työstä on sellaista, jota ei ulospäin juuri näy. Käytännössä paikallinen edunvalvonta on jatkuvaa tiedon kokoamista, kuuntelemista ja arviointia. HOAY:n hallituksen ja luottamusedustajien tehtävänä on ottaa jokainen jäseneltä tuleva viesti vakavasti ja luottaa opettajien kokemuksiin omasta työstään. Samalla edunvalvontaa ei voi rakentaa pelkän yksittäisen havainnon varaan. Kaikkea kuultua on myös uskallettava epäillä ja tarkentaa: selvitettävä, onko kyse yksittäisestä tapauksesta vai laajemmasta ilmiöstä. Kuinka montaa opettajaa tai koulua asia koskee? Mitkä muut tekijät siihen mahdollisesti vaikuttavat? Näitä kysymyksiä on syytä kysyä itseltään ja asianosaisilta jatkuvasti.

Tämä kuuntelemisen ja kriittisen tarkastelun yhdistelmä on edunvalvonnan uskottavuuden ydin. Ilman huolellisesti validoitua tietoa vaikutusmahdollisuudet heikkenevät nopeasti.

HOAY:ssa tämä työ nojaa tietoisesti yhteiseen ja huolelliseen valmisteluun. Tietoon tulevia asioita käsitellään ensisijaisesti edunvalvontavaliokunnassa, jossa eri kouluasteiden ja opettajaryhmien näkökulmat pääsevät esiin. Tämän valmistelun pohjalta yhdistyksen kanta muodostetaan ja lukitaan demokraattisesti valitun hallituksen kokouksessa. Prosessi ei ole sattumanvarainen, vaan sen tarkoituksena on varmistaa, että kannanotot ovat harkittuja, perusteltuja ja kestävätkin myös sisäisen tarkastelun. Samalla puheenjohtajalla on oltava riittävä liikkumavara reagoida nopeasti tilanteissa, joissa kaivataan nopeaa ulostuloa.

MAGNUS VON WRIGHT (1829-1870), VANHANKAUPUNGIN LAHTI, AKVARELLIN YLÄOSA. HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO

Edunvalvonta ei kuitenkaan voi pääosin perustua nopeisiin yksittäisiin reaktioihin, vaan yhteisesti sovittua prosessia on kunnioitettava. Tämä saattaa toisinaan näyttäytyä ulospäin hitautena tai jopa reagoimattomuutena, vaikka taustalla käydään aktiivista ja monipuolista keskustelua.

Hyvä esimerkki hitauden tunteesta on alkuvuonna käsitelty esitys perusopetuksen tuntiljaon yhtenäistämisestä, mikä näyttäytyi eri opettajaryhmille hyvin eri tavoin. Yhden aineen näkökulmasta muutos saattoi tuntua kohtalokkaalta, toisen kannalta vähäiseltä tai jopa perustellulta. HOAY ei voinut ottaa voimakkaasti kantaa yhden oppiaineen puolesta toisten kustannuksella, vaan kokonaisuutta oli tarkasteltava laajemmin. Siksi kannanottojen valmistelu vei aikaa ja niiden julkaisu kesti viikkoja. Harkinta ei kuitenkaan ollut heikkoutta, vaan edellytys sille, että yhdistyksen ääni on uskottava ja edustaa mahdollisimman laajasti jäsenistöämme.

Minä toimin samaan aikaan sekä HOAY:n hallituksen jäsenenä ja sen edunvalvontavaliokunnan puheenjohtajan, että luottamusedustajana. Vaikka molemmat roolit ovat osa opettajien edunvalvontatyötä, on niiden ero myös merkittävä. Luottamusedustaja on työntekijän laillinen edustaja, jonka kanssa työnantajan on suostuttava vuoropuheluun ja yhteistyöhön. Luottamusedustajan tehtävä valvoa sopimuksen noudattamista ja ylläpitää työrauhaa.

Erimielisyyksiä työnantajan kanssa pyritään ensisijaisesti sovittelemaan. Jos sopimustulkinnasta ei löydy yhteisymmärrystä, voidaan

erimielisyydet viedä OAJ:n tuella, lopulta vaikka työtuomioistuimeen asti. Lähes kaikki itse kohtaamani tilanteet ovat kuitenkin lopulta ratkenneet yhteisymmärryksessä. Henkisesti vaikeimpia ovat olleet tilanteet, joissa opettajan toimipaikkaa on muutettu ilman hänen omaa suostumustaan, myös pakkosiirroiksi kutsutut tilanteet. Noihin tilanteisiin liittyy usein hyvin suurta inhimillistä kuormaa. Uuteen toimipaikkaan siirrettävä opettaja joutuu luopumaan tutusta yhteisöstä ja mahdollisesti järjestelmään oman arkensa uusiksi. Luottamusedustaja on noissa tilanteissa hyvin aseeton, jos työnantaja on toiminut sopimusten mukaan ja prosessi on hoidettu oikein. Yleensä Helsingissä näin on.

HOAY:n hallitus taas voi esittää omia vaatimuksiaan hyvinkin vapaasti. Toisaalta työnantajan ei ole pakko näitä vaatimuksia kuunnella ja keskusteluun ryhtyä. Jos työnantajapuolen suunnitelmat tai toimet eivät näytä oikeansuuntaisilta tai toivotuilta, voi HOAY:n hallitus tuoda julkisuuteen juuri niin jyrkästi toimia ja työnantajaa moittivan lausunnon kuin haluaa.

Tuo ei tietenkään ole yhteistyön rakentamisen kannalta kaikkein hedelmällisin vaihtoehto. Yhteistyöstä tässä kuitenkin on kysymys. Kuten ehkä olette viime vuosina huomanneet, HOAY:n hallituksen räväkät lausunnot ovat olleet melko harvinaisia. Tuo johtuu siitä, että Helsingissä työnantajapuoli keskustelee eri tahoilla yhdistyksemme kanssa ja suurin osa näkemysroista pystytään sovittelemaan jo ennen kuin niistä tulee julkisia tai suunnitelmia pannaan toimeen. Oman kokemuksen mukaan HOAY:n

HORISONTISSA EROTTUU PARI TUULIMYLLYÄ SEKÄ OBSERVATORION JA NIKOLAINKIRKON ÄÄRIVIIVAT.

ja KASKO:n välillä käytävä keskustelu on ollut avointa, asiakeskeistä ja ratkaisuhakuista - yhteinen tilannekuva ja näkemys tarvittavista toimista on usein löytynyt.

Hallituksen sisällä asiat voisi karkeasti jakaa ensiksikin kaikkia jäseniä koskeviin, toiseksi yksittäistä opettajaryhmää koskeviin ja kolmanneksi jäsenkuntaa jakaviin asioihin. Ensimmäisestä esimerkkinä voisi olla, vaikka sijaihankinnan siirtyminen SEURE:n kautta tehtäväksi. Tällöin keskustellaan tavallisesti siitä, onko meillä tarvetta ja mahdollisuuksia vaikuttaa asiaan. Yksittäisiä opettajaryhmiä koskevasta asiasta esimerkkinä käy pitkään käsitelty paikallinen sopimus lukion verkko-opetuksen työehdoista. Meitä luokanopettajia tuo asia tuskin tulee edes välillisesti koskettamaan. Tällaiset keskustelut ovat "ulkopuolisille" hallituksen jäsenille opettavia, mutta niihin on kovin vähän annettavaa.

Kolmantena ovat jäsenkuntaa jakavat asiat. Paikallisten palkkaerien jakaminen käy esimerkkinä tuollaisesta asiasta. Hallituksen sisällä voidaan käydä hyvinkin kipakkaa keskus-

telua, kun yhdistyksen tavoitteita neuvotteluihin työnantajan kanssa asetetaan. On tärkeää kuitenkin muistaa, ettei HOAYlla ole tuossa asiassa minkäänlaista päätäntävaltaa. Työnantaja päättää rahan käytöstä. Toki tavoitteidemme huomioiminen on todennäköisempää keskinäisen luottamuksen ilmapiirissä.

Kaiken tämän työn ytimessä ovat HOAY:n jäsenet. Noin 5000 opettajaa eri puolilla Helsinkiä muodostavat yhdessä poikkeuksellisen kattavan näkymän siihen, millaisessa tilassa kaupungin koulut todellisuudessa ovat. Yksittäinen havainto voi olla rajallinen, mutta yhdessä ne muodostavat kollektiivisen näkemyksen, jota mikään selvitys ei korvaa. HOAY:n tehtävä on toimia tämän näkemyksen kokoajana, jäsentäjänä ja esilletuojana - jäsentensä mandaatilla. Paikallinen edunvalvonta ei ole irrallinen toiminto, vaan yhteinen prosessi, jossa kuulluksi tuleminen, harkinta ja vastuu kytkeytyvät toisiinsa. Juuri siksi se on vaikuttavaa - ja juuri siksi se on myös kestävä. HOAY:n seuraava hallitusvaali järjestetään ensi syksynä. Ehkä sinä olet mukana silloin.

KIRJOITTAJA

TATU LUOTO

HOAY:N HALLITUKSEN JÄSEN JA

EDUNVALVONTAVALIOKUNNAN PUHEENJOHTAJA

KUTSU KEVÄTKOKOUKSEEN!

KEVÄTKOKOUS 2026

Helsingin opettajien ammattiyhdistys ry:n sääntömääräinen kevätkokous pidetään tiistaina 28.4.2025 alkaen klo 18.00 Akavatalon Erkka-kokoustilassa.

Käyntiosoite Kellosilta 7, Itä-Pasila
Kahvitarjoilu alkaen klo 17.30.

Kokouksessa päätetään seuraavat sääntöjen 14 §:n määräämät asiat:

I KOKOUKSEN JÄRJESTÄYTYMINEN

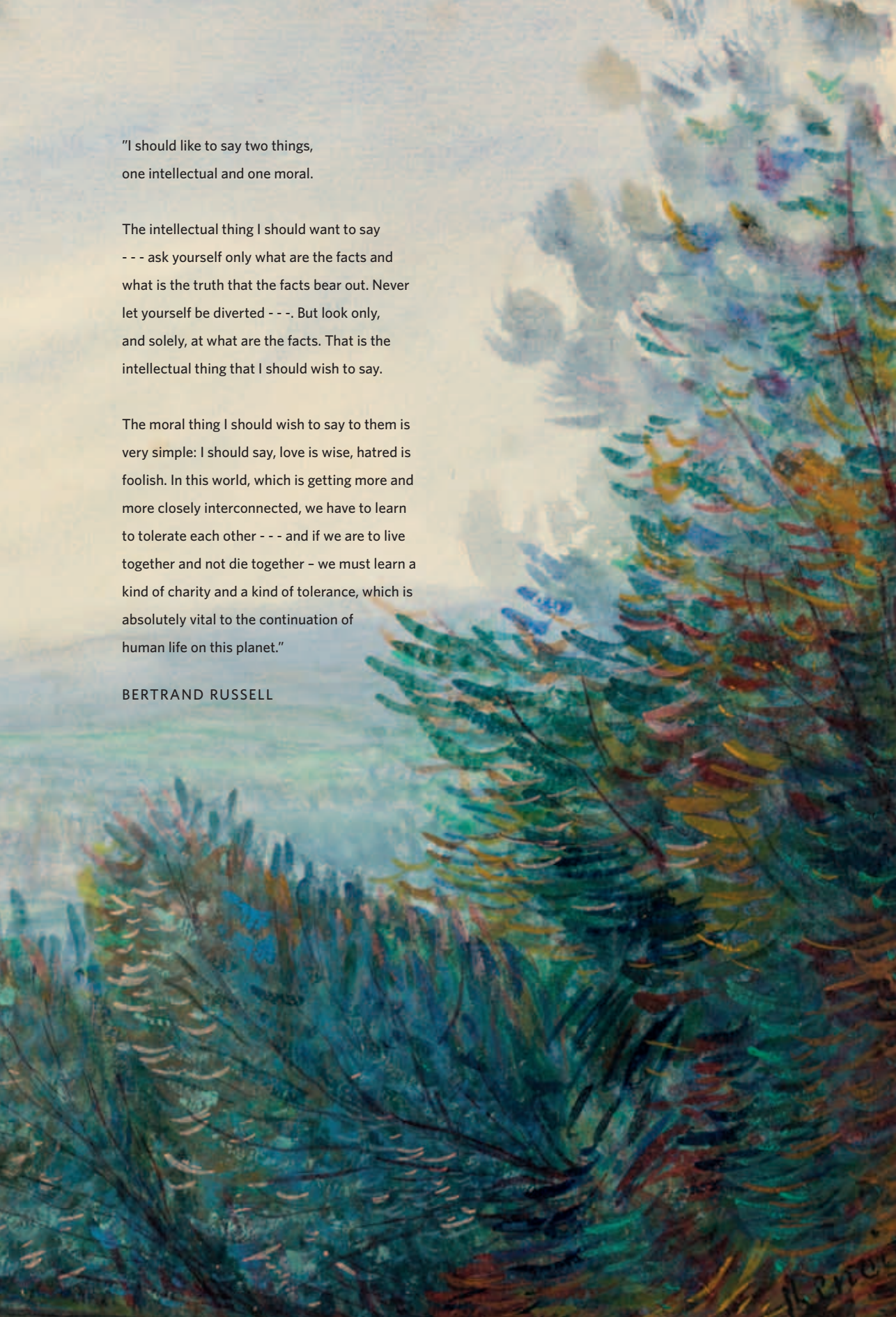
- 1 Valitaan kokouksen puheenjohtaja ja sihteeri
- 2 Valitaan pöytäkirjantarkastajat ja äänenlaskijat
- 3 Todetaan kokouksen laillisuus ja päätösvaltaisuus
- 4 Vahvistetaan kokouksen työjärjestys

II VARSINAISET KOKOUSASIAT

- 5 Käsitellään hallituksen laatima kertomus edellisen vuoden toiminnasta
- 6 Käsitellään yhdistyksen tilit edelliseltä kalenterivuodelta ja tilintarkastajan sekä toiminnantarkastajan lausunnot sekä päätetään tilinpäätöksen vahvistamisesta ja vastuuvapauden myöntämisestä
- 7 Kokouksen päättäminen

TERVETULOA!

Helsingin opettajien ammattiyhdistys ry
Hallitus

"I should like to say two things,
one intellectual and one moral.

The intellectual thing I should want to say
- - - ask yourself only what are the facts and
what is the truth that the facts bear out. Never
let yourself be diverted - - -. But look only,
and solely, at what are the facts. That is the
intellectual thing that I should wish to say.

The moral thing I should wish to say to them is
very simple: I should say, love is wise, hatred is
foolish. In this world, which is getting more and
more closely interconnected, we have to learn
to tolerate each other - - - and if we are to live
together and not die together - we must learn a
kind of charity and a kind of tolerance, which is
absolutely vital to the continuation of
human life on this planet."

BERTRAND RUSSELL

Beauty in things exists in the mind which contemplates them. David Hume